

FORSVARET
Forsvarets høgskole

**Forholdet mellom løpende og grunnleggende
etterretning**

Roten til et problem eller nødvendig friksjon

Joachim Høiby

Masteroppgave

Forsvarets høgskole

vår 2022

Forord

Denne studien er gjennomført som en del av masterstudiet ved Forsvarets stabsskole 2020-2022. Jeg vil rette en stor takk til alle som har bidratt, spesielt til de som har latt seg intervjuet og til sjefene mine som har gitt meg tid og forståelse til å fullføre oppgaven. Det har vært en spesiell tid med pandemi og nå nylig krig i Europa.

En takk går til min hovedveileder førsteamanuensis Tom Røseth for gode råd og interessante diskusjoner på tross av en hektisk start på 2022, samt til en god rådgiver og fantastisk støttespiller fra Etterretningsskolen, Marius Torgersen, for gode faglige innspill. Håper oppgaven står i stil til de forventningene Marius har. Under pandemien har skolegang og oppgaveskriving for det meste foregått hjemme, så jeg vil takke min familie for at de har holdt ut med en pappa på hjemmeskole.

Joachim Høiby

Hjemme, 12. mai 2022

Sammendrag

Forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning er et omdiskutert tema internt i Etterretningstjenesten. Et tema som ikke er offisielt behandlet, men som til stadighet diskuteres på uoffisielle arenaer. Det eksisterer mengder med litteratur som belyser begrepene løpende og grunnleggende etterretning. Derimot har oppgavens forfatter til gode å finne litteratur som berører deres forhold direkte. Oppgavens formål er å konstatere om det finnes utfordringer i samspillet mellom løpende og grunnleggende etterretning.

I oppgavens første del beskrives bakgrunn, problemstilling og metode. For å samle inn informasjon til oppgaven har det blitt gjennomført intervjuer av personell som ikke ønsker og å bli navngitt. Samtidig kan dette personellet også defineres som eksperter på det de gjør, hvilket medfører at det rent metodisk innebærer risiko ettersom forfatteren ikke er trent innen intervjuteknikk. Likeså er det en metodisk svakhet at personellet ikke ønsker at deres intervjuer skulle bli tatt opp. Oppgaven baserer seg derfor på ekspertintervjuer som ikke lar seg verifisere.

I andre del av oppgaven drøftes tre ulike forskningsspørsmål: forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning i praksis, hvem og hvordan det prioriteres mellom løpende og grunnleggende etterretning samt avslutningsvis en diskusjon om selve organiseringen. Fra samtlige tre spørsmål fremkommer det at mennesket står i fokus og at prosesser og samhandling er personavhengige. Oppgaven utleder de potensielle konsekvensene dette kan ha innen de forskjellige forskningsspørsmålene.

I siste del vises resultatet av oppgaven. Måten løpende og grunnleggende etterretning gjennomføres på i praksis skaper rom for menneskelig feil. Samtidig kan mye tyde på at produksjonspress samt behovet for løpende informasjon gjør det naturlig å prioritere løpende fremfor grunnleggende etterretning. Selve organiseringen av et løpende fokus og grunnleggende fokus har en god intensjon. Dog knyttes det usikkerhet til om gjennomføringen er god nok, nettopp på grunn av det mulighetsrom som forholdet gir for menneskelig påvirkning. Denne påvirkningen kan komme fra toppledelse og på analytikernivå.

Avslutningsvis konkluderer oppgaven med at dersom det ikke eksisterer en god balanse mellom prioritering av løpende og grunnleggende etterretning kan det gå utover Etterretningstjenestens evne til å ivareta varslingsoppdraget.

Summary

The relationship between current and basic intelligence is an internally debated subject within the Norwegian Intelligence Service. The topic is seldom, if ever, officially addressed. Rather, it is a discussion taking place in unofficial arenas. Plenty of literature exist covering the concepts of current and basic intelligence. However, the author of this thesis has yet to locate literature which specifically addresses their relationship. The objective of this thesis is to establish whether there are challenges in the interaction between current and basic intelligence.

The first part of the thesis describes the background, problem and method. In order to gather information for the thesis, interviews have been conducted with personnel who have requested to remain anonymous. Simultaneously, these personnel may be viewed as experts within their chosen fields, giving rise to methodical risk as the author is not trained in interview techniques. Moreover, it is a methodological weakness that the personnel do not want their interviews to be recorded. As such, this thesis is based on expert interviews which cannot be verified.

In the second part of the thesis, three different research questions are discussed: the relationship between current and basic intelligence in practice, who and how priority is allocated between current and basic intelligence, and finally a discussion about the organization itself. All three questions appear to centre around the human being and that processes and interactions are user-dependent. The thesis deduces the potential consequences this may have within the various research questions.

The final part presents the result of the thesis. The way in which current and basic intelligence is carried out in practice creates room for human error. Simultaneously, there are several indications that performance pressure as well as the need for current information results in the prioritisation of current over basic intelligence. The organisation of current and basic focus is well-intended. However, uncertainty remains of whether implementation is sufficient, precisely due to the potential for user-dependent influence over the relationship between the two. Such influence may originate both from top management and from an analyst level.

The thesis concludes that without a proper balance between the prioritisation of current and basic intelligence, the Intelligence Service's ability to safeguard its warning functions may be hampered.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 BAKGRUNN	1
1.2 PROBLEMSTILLING	4
Operasjonalisering	4
Avgrensinger	5
1.3 BEGREPSAVKLARING	5
Løpende etterretning	6
Grunnleggende etterretning	6
Styrt etterretning	6
Varsling	8
2 Metode	9
2.1 KVALITATIV METODE	9
2.2 INTERVJU	9
Gjennomføring	10
Intervjuobjekter	10
Forfatters erfaringer	11
2.3 LITTERATUR	12
3 Teori	12
3.1 ETTERRETNINGSSYKLUS	13
Styringsprosessen	13
Innhentingsprosessen	14
Analyse- og vurderingsprosessen	14
Formidlingsprosessen	14
3.2 GENERELL TEORI	15
4 Drøfting	18
4.1 LØPENDE OG GRUNNLEGGENDE ETTERRETNING I PRAKSIS	18
4.2 HVEM PRIORITERER MELLOM LØPENDE OG GRUNNLEGGENDE ETTERRETNING	24
4.3 HVA ER FORDELER OG ULEMPER MED EN SLIK ORGANISERING	29
5 Konklusjon	33
5.1 DELKONKLUSJON 4.1	33
5.2 DELKONKLUSJON 4.2	35
5.3 DELKONKLUSJON 4.3	37
5.4 KONKLUSJON	38
6 Veien videre	40

Litteraturliste	41
Vedlegg	1
Vedlegg A - Intervjuguide.....	1
Vedlegg B – Norske Sentral for Datasikkerhet	2
Vedlegg C – Forsvarets forskningsnemd	4

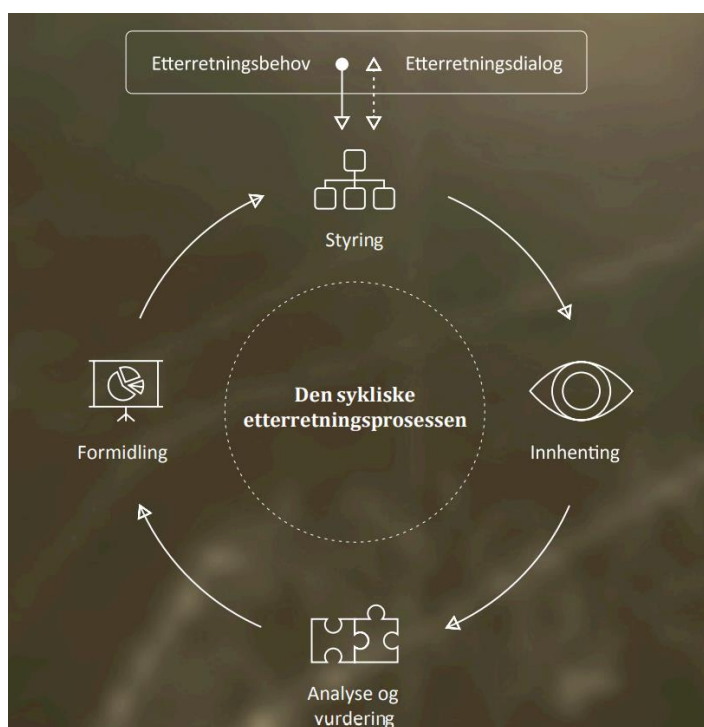
1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Etterretning er et komplekst begrep som innebærer flere forskjellige fagområder, hvilket kan gjøre det utfordrende å definere hva etterretning er. Ikke bare fordi det forekommer forskjellige aktiviteter innenfor etterretningsfaget, men også fordi selve ordet *etterretning* kan ha ulik betydning. Begrepet kan peke på en organisasjon som bedriver en spesiell aktivitet. Denne aktiviteten kalles etterretning. Videre er informasjonen som oppdrives gjennom aktiviteten definert som etterretning (Andrew et al., 2009). I grove trekk kan etterretning referere til tre ting; *etterretningsorganisasjonen*, *etterretningsaktiviteten* eller *etterretningsinformasjonen*. Eventuelt alle tre samtidig. Hatlebrekke nevner i sin bok, *The Problem of Secret Intelligence*, at for å forstå deler av etterretning er det nødvendig å ha en felles forståelse av hva etterretning som helhet er (Hatlebrekke, 2019). Dette fordi faget er veldig komplekst, noe Etterretningsdoktrinen indikerer (Forsvaret, 2021). Ettersom Forsvarets etterretningsdoktriner har definert flere sentrale begreper innen faget som denne oppgaven søker å ta for seg, er det viktig å ha med seg helheten i bakgrunnen. Blant flere begreper er det to denne oppgaven tilsikter å belyse: *løpende etterretning* og *grunnleggende etterretning*. Begge dekkes inngående senere i denne oppgaven, men for å etablere en bakgrunn er det hensiktsmessig med en innledende og kortfattet forklaring. *Grunnleggende etterretning* er systematisert informasjon om for eksempel kapasiteter. Et eksempel kan være rekkevidden på kanonen til en stridsvogn. *Løpende etterretning* er informasjon om nært forestående eller pågående hendelser. Dette kan for eksempel være posisjonen på stridsvognen. Således kan løpende etterretning ta i bruk informasjon fra grunnleggende etterretning til bedre å forstå situasjonen i nåtid. I dette eksempelet kan kunnskapen om stridsvognens rekkevidde skape en forståelse om hvorvidt stridsvognens posisjon utgjør en fare eller ikke. For å fullføre symbiosen kan grunnleggende etterretning bruke posisjonsdata fra løpende etterretning til å etablere økt forståelse for hvordan denne type stridsvogn brukes i stridsfeltet (Forsvaret, 2021). Symbiosen virker logisk og fornuftig. I den virkelige verden derimot, har forfatter av denne oppgaven møtt flere utfordringer og friksjoner i skjæringspunktet mellom løpende og grunnleggende etterretning. Det som også er påfallende er at forfatter ikke har klart å se et tydelig mønster eller gjentakelse av handlinger som fører til denne friksjonen. Denne utydeligheten kombinert med at det ofte skjer vekker nysgjerrigheten. På den andre siden er det uklart hvorfor det i noen tilfeller går så bra samt at løpende og grunnleggende etterretning faktisk

samarbeider på en god måte. Forfatters empiri med dette temaet og en nysgherrighet på hvorfor det er slik, skaper motivasjon til å belyse nettopp dette temaet i oppgaven.

Innledningsvis ble det illustrert at selve betydningen av ordet *etterretning* kan være utfordrende å forholde seg til. Hvis definisjonen er uklar vil det være naturlig at tolkninger og oppfatninger av interne ord, uttrykk og prosesser også vil være forskjellige. Tilsvarende tolkningen av løpende og grunnleggende etterretning. Forsvarets etterretningsdoktriner har ikke tydelig definert *etterretning*, men vektlegger at det kan tolkes ulikt og ha forskjellig betydning i ulike sammenhenger. Uttrykkene løpende og grunnleggende etterretning er dog definert og forklart. Forklaringen går i korthet ut på hvordan de to uttrykkene skal forholde seg til hverandre. Likevel viser forfatters empiri at det ofte er i skjæringspunktet mellom løpende og grunnleggende etterretning det oppstår komplikasjoner. Historisk er det analysemiljøene som har stått for etterretningsfeil. Et kjent eksempel er angrepet på Pearl Harbor hvor man i ettertid har kunnet vise til at informasjonen som ble samlet inn var tilgjengelig men at denne ikke ble oppdaget grunnet feiltolkninger og annet fokus innad i i det amerikanske analyseetterretningsmiljøet. Tross dette eksempelet har historien ofte vist at mangelfull innhenting av etterretningsdata får skylden for etterretningsfeil. Samtidig kan det sies at verken de som analyserer eller samler informasjonen nødvendigvis har skyld i etterretningsfeil. Innen etterretning er det mye byråkrati rundt det å dele informasjon. Informasjonsdeling er et viktig ledd i samhandlingen mellom løpende og grunnleggende etterretning. Byråkratiet som skal styre informasjonsflyt i en etterretningsorganisasjon kan hindre deling av informasjon til riktig personell til

Figur 1: Etterretningshjulet (Forsvaret, 2021)

riktig tid, som igjen kan medføre etterretningssvikt (Handel et al., 2003). Etterretningshjulet er en modell som skal illustrere etterretningsprosessen. Fra starten av prosessen hvor noen lurer på noe, hvordan det spørsmålet skal besvares og til slutt tilbakemelding fra spørsmålgiver på etterretningsinformasjonen. Tilbakemeldingen fører ofte til nye spørsmål. Etterretnings-syklusen gjelder både for løpende og grunnleggende etterretning, men i mange tilfeller vil en syklus fullføres raskere innen løpende etterretning i

motsetning til grunnleggende fordi løpende etterretning har et kortere tidsperspektiv. Hvis etterretningssyklusen mellom løpende og grunnleggende går i forskjellig tempo og de på mange måter er helt avhengig av hverandre kan dette være årsaken til utfordringer innenfor etterretningsmiljøer. I verste fall kan det føre til etterretningssvikt eller styrt etterretning.

Etterretningsproduktene hensikt er å beskrive en situasjon eller forhold slik de faktisk er, og ikke slik det ønskes at det skal være (Forsvaret, 2021). Styrt etterretning er det som finner sted når fokuset på innsamling, analyse og produksjon konsentreres om å søke etter indikasjoner på ønsket tilstand. Dette kan medføre at viktige hendelser blir neglisjert eller at situasjoner som bør beskrives slik de faktisk er ikke blir korrekt gjengitt. Begrepet *styrt etterretning* har en del likheter med *politisering* som forfatter vil redegjøre for senere i denne oppgaven. Politisering og lignende situasjoner kan lett oppstå i samspillet mellom løpende og grunnleggende etterretning. Forfatters erfaringer og uformelle samtaler innen etterretningsmiljøet antyder at det ikke er tilfellet per dags dato, men at det finnes et mulighetsrom for at styrt etterretning oppstår. Mulighetsrommet kan som nevnt oppstå i skjæringspunktet mellom løpende og grunnleggende etterretning. Innen løpende går det raskt. Derfor vil det være naturlig at man hurtig ønsker mest mulig informasjon om en hendelse. Ettersom løpende etterretning ikke gis tid til å erververe dybdekunnskap innen de forskjellige fag henvender de seg til grunnleggende etterretning, som besitter slik dybdekunnskap. Henvendelser kommer som regel i form av en liste med spørsmål. Denne spørsmålslisten kan forstyrre etterretningssyklusen innen grunnleggende etterretning. I stedet for å følge den sedvanlige rytmen vil listen kreve merarbeid i form av å sammenstille og presentere produkter for å orientere løpende etterretning og høytstående sjefer om situasjonen. Samarbeidet fremstår tilsynelatende som en hensiktsmessig måte for løpende og grunnleggende etterretning å utfylle hverandre på. Oppbruddet i en grunnleggende etterretningssyklus fører til et dilemma. Hva er viktigst av løpende og grunnleggende etterretning? Disse to er adskilt på tid. De er ment til å utfylle hverandre, men er det slik at grunnleggende etterretning skal jobbe på bestilling fra løpende, og hvilket av de to etterretningene er viktigst? Dette er et dilemma som mange etterretningsledere sannsynligvis har måttet ta stilling til.

Dilemmaet mellom løpende og grunnleggende etterretning er interessant i seg selv. Fordi den ene gir kontekst til den andre, og den andre gir historisk grunnlag til den ene. Det er et forhold hvor begge parter er helt avhengig av hverandre, men samtidig slåss de om ressurser. Så på tross av at oppgavens motivasjon i noen grad har vokst gjennom uformelle samtaler i de mørke ganger i ETJ, så fortjener forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning et dypdykk i denne oppgaven for å identifisere om det er en reell utfordring eller ikke. Fordi det er opplevd som et gap som er verdig

en formell undersøkelse. Videre står det i Etterretningsdoktrinen at varsling, grunnleggende etterretning og løpende etterretning har en tett kobling (Forsvaret, 2021). Av denne grunn vil varslingsproblematikk delvis omhandles ettersom det er beskrevet en tett kobling mellom disse tre begrepene i etterretning.

1.2 Problemstilling

Bakgrunnen for denne problemstilling baserer seg på arbeidserfaringer i den norske etterretningstjenesten (ETJ). Innen etterretning er det godt kjent at det kan oppstå problemer når løpende og grunnleggende etterretning møtes eller overlappes. Forfatter har selv erfart å stå i slike konflikter uten å helt forstå årsaken til dette. Også i situasjoner hvor det ikke er en utfordring i det hele tatt, men heller bare nødvendig friksjon for å komme frem til et best mulig resultat. Problemstillingen i denne oppgaven er derfor:

I hvilken grad er forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning en utfordring i Norge?

Hensikten med denne problemstillingen er å avdekke om dette forholdet faktisk er et problem, eller er det naturlige motsetninger mellom løpende og grunnleggende etterretning som gjør det enkelt å legge frustrasjoner til dette området. Er det en sammenheng mellom skjæringspunktet løpende og grunnleggende etterretning og de utfordringer som oppstår i etterretningsarbeid, og hva slags konsekvenser kan dette få for varslingsoppdraget. Et oppdrag som ifølge *Forsvarets etterretningsdoktrine* er et av de viktigste oppdragene ETJ har.

Operasjonalisering

For å kunne svare på problemstillingen vil oppgaven svare ut følgende forskningsspørsmål:

1. Hvordan fungerer forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning i praksis?
2. Hvordan og hvem prioriterer mellom løpende og grunnleggende etterretning?
3. Hva er fordeler og ulemper med slik organisering?

Ved å svare på disse forskningsspørsmålene gjennom informasjonsinnsamling og faglitteratur som dekker dette indirekte, søker oppgaven å si noe om hvilken grad det finnes utfordringer mellom løpende og grunnleggende etterretning.

Avgrensinger

Oppgaven avgrenses geografisk til ETJ i Norge. Årsaken til dette er av praktisk karakter som for eksempel å reise til andre land for å gjennomføre intervjuer. Samtidig kan det være vanskelig å få tilgang til utenlandske etterretningsorganisasjoner. I lys av at oppgaven skrives i regi av Forsvarets Høgskole, så ligger det naturlig at det er de norske forholdene forfatter ønsker å belyse, som også er enklere å forske på grunnet lokasjon og tilganger. Likevel vil oppgaven ta for seg litteratur som har sin opprinnelse fra andre land, i tillegg til norsk litteratur. Dette er fordi etterretningsorganisasjoner har mange likhetstrekk på tvers av landegrenser, fenomener og forhold som skal belyses i oppgaven vil dermed ha likhetstrekk verdens etterretningsmiljøer. Samtidig er det slik at hvis oppgaven kun skal basere seg på norsk faglitteratur innen etterretning kan oppgaven stå i fare for å få et snevert utvalg av litteratur å støtte seg på, spesielt innen det begrepsmessig.

For at oppgaven skal få tegne et så korrekt bilde som mulig av forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning avgrenses den til militær etterretning. Dette er fordi det er innen militær etterretning forholdet mellom løpende og grunnleggende er modnet og mest tydelige. Det hadde vært mulig å se på etterretningsenheter internt i Forsvaret, men da vil det være på taktisk nivå, som har så kort tidsperspektiv at det blir vanskelig å skille mellom løpende og grunnleggende. Operasjonelt nivå i Norge er relativt tett knyttet til det strategiske, samt at det på et operasjonelt nivå jobbes mye i det løpende perspektiv eller spesifikt mot planlagte operasjoner. Selv om oppgaven ikke tar for seg disse nivåene vil eksempler derifra benyttes for å sammenligne samspill mellom løpende og grunnleggende etterretning. Derfor vil oppgaven også avgrense seg til det strategiske nivået innen militær etterretning. Det er også på strategisk nivå organiseringen av avdelinger skiller på løpende og grunnleggende etterretning organisatorisk, og hvor dette skillet er veldig tydelig. På et organisasjonskart vil løpende og grunnleggende etterretning være to forskjellige bokser. Dermed vil dette øke muligheten for at etterretning på kort og lang sikt vektes likt. Denne avgrensningen skal bidra til oppgavens objektivitet, sammen med de metodiske grep som vil bli beskrevet i kapittel 2.

1.3 Begrepsavklaring

Begrepene nedenunder utdypes for å unngå misforståelser i forbindelse med denne oppgaven. Mange av begrepene kan tolkes forskjellig avhengig av hvem som leser det, eksempelvis vil personer som jobber med etterretning muligens ha en annen tilnærming til begrepene i forhold til de som

jobber akademisk med etterretning. Denne type divergens kan også herske internt mellom de forskjellige disipliner og lokasjoner i ETJ.

Løpende etterretning

Som nevnt i innledningen har løpende etterretning ansvar for å følge situasjoner og hendelser som er nært i tid (Forsvaret, 2021). Dette er ofte begrenset til et tidsintervall som for eksempel 0-48 timer. Alt utover dette, både frem og tilbake i tid er grunnleggende etterretning sitt ansvar. Logikken tilsier at etterretningssyklusen spenner seg fra 0-48 timer innen løpende etterretning. Hvilket betyr at tiden fra det dukker opp et informasjonsbehov til det bør være besvart innenfor dette eksemplifiserte tidsvinduet. Det er logisk at dette korte tidsvinduet gjør det vanskelig å ha dybdekunnskap relevant til det som skjer, og det er her løpende etterretning må snu seg til grunnleggende. Dette er slik løpende etterretning beskrives i *Forsvarets Etterretningsdoktrine* (Forsvaret, 2021), og slik denne oppgaven kommer til å forholde seg til løpende etterretning.

Grunnleggende etterretning

Informasjon som kommer frem i løpende etterretning, blir brukt innen grunnleggende etterretning. Forskjellen er at innen grunnleggende brukes denne informasjonen til å svare på andre type informasjonsbehov utover «*Hvor er hva og hva gjør de?*». Dette kan være hvordan kommandostrukturen til et lands forsvar er bygd opp eller hvordan brukes artilleriet. I motsetning til dette vil spørsmålet innen løpende være «*Hvor er artilleriet?*». Videre, hvis grunnleggende finner ut av hvordan artilleriet brukes kan denne informasjonen brukes videre innen løpende etterretning til å fastslå en sannsynlig handlemåte for hva som vil skjer videre, basert på grunnleggende informasjon og posisjon. Det som er beskrevet, viser hvordan det er meningen at grunnleggende og løpende etterretning skal fungere sammen. Men grunnleggende jobber i et annet tidsperspektiv, det vil si utover 48 timer. Logikken sier igjen at etterretningssyklusen i grunnleggende etterretning naturlig nok ta lengre tid, noen spørsmål kan for eksempel ta flere år å besvare.

Styrt etterretning

Innen filosofien og psykologien er det kognitive en motsats til følelseslivet. Det å være kognitiv handler om være fornuftbestemt og erfaringsbasert (Kjøll & Tranøy, 2020). Det handler om å tolke informasjon objektivt i lys av overordnet situasjon, samt være klar over egen kognitive begrensning slik at den ikke forstyrrer etterretningsprosessen. I denne sammenheng handler ikke kognitive

evner om en person er dum eller smart. Kognitive evner er viktig innen etterretningsarbeid på denne måten:

Cognition is the processing of experience, perception and memory, as well as overtly verbal thinking. It is therefore the human processes that are responsible for knowledge and awareness. Although this philosophical definition is good, it is not comprehensive enough to provide us with the insight necessary to understand cognition. One therefore needs to think more about thinking. Thinking about thinking is no doubt challenging, and so too is intelligence because it is deeply involved with both thinking and thinking about thinking (Hatlebrekke, 2019).

Det å tenke på det å tenke, i Hatlebrekkes ånd, betyr at prosesser og beslutninger som tas hele tiden evalueres, også personlige meninger og tanker sett opp imot avgjørelser som blir tatt. Dette gjelder alle ledd i etterretningskjeden, også ledere som enten er etterretningsledere eller brukere, slik at de som blir presentert tolkes på en korrekt måte, og ikke tolkes slik at situasjonen blir den ønskede situasjon og ikke den faktiske. Lav kognitiv kvalitet kan føre til at etterretningsprosessen søker å skape den ønskede situasjon og således føre til etterretningssvikt (Hatlebrekke, 2019). I norsk etterretning sin internlingo kalles dette *styrt etterretning*, hvor etterretningsprosessen styres mot å tilfredsstille en viss situasjon og den faktiske situasjonen og den overordnede situasjonen står i fare for å bli neglisjert. Dette fenomenet er ikke ulikt begrepet *politisering*. Et begrep hvor etterretningen lages ellers styres mot å tjene politiske behov. Mellom politikk og etterretning går det et skille, eller linje, som Lowenthal beskriver som en membran som er åpen den veien og stengt den andre. Skillet betyr i praksis at politikere har lov til å fatte beslutninger som går imot etterretningsvurderinger, mens etterretningsorganisasjoner skal ikke påvirke politikk gjennom etterretning (Lowenthal, 2012). Forskjellen mellom *styrt etterretning* og *politisering* er i hovedsak hva slags motiv som ligger til grunn. Ved *styrt etterretning* er det personlige behov eller motiver i en gruppe som ligger til grunn. Personlige årsaker kan være karrierefremmede eller ha med stolthet å gjøre. Gruppemotiver kan komme av usunn intern konkurranse, hvor innstillinger som «det er oss mot dem» kan forekomme internt. Dette kan for så vidt gjelde i det politiske landskapet også, men hovedforskjellen er om årsaken er ekstern eller intern. Hvis *styrt etterretning* forekommer, så kan det skje hos en analytiker, innsamler, i forbindelse med etterretningsstyring eller i ledelsen. Årsaken er ofte å fremme seg selv eller egen avdeling, men det kan også skje ubevisst. For eksempel kan måten et spørsmål stilles på tvinge frem ønskede svar, og det kan skje bevisst eller ubevisst. Likeså kan konsekvensen være feilrapportering eller i verste fall etterretningssvikt. Utledet kan *politisering* og *styrt etterretning* skilles på denne måten:

«Politisering er styring eller manipulering av etterretning for å gjøre den mer mottakelig i det politiske hold, altså eksternt».

«Styrt etterretning er styring av etterretning internt for å oppnå personlige eller mål for egen gruppe eller avdeling, altså internt.»

Begge fenomenene er stand til å bringe med seg etterretningsfeil eller svikt av større eller mindre grad, det vil alltid være situasjonsavhengig. Under Yom Kippur krigen i 1973 kan det sies mangel på kognitive evner førte til politisering, som igjen førte til at Israel ble overrasket av Egypt sitt angrep (Hatlebrekke, 2019). Dette bringer oppgaven inn på et tema som i mange tilfeller gjør at etterretningssvikt blir velig synlig, nemlig varslings.

Varsling

Varsling er et betent tema innenfor etterretning, da spesielt strategisk varslings som har til hensikt å unngå strategisk overraskelse (Bracken, 2008). Paul Bracken definerer varslings slik:

Warning is an advance notification of an event or development that would seriously affect some aspect of an organization ... A warning system is an interacting set of parts that acts to produce warning. ... The CEO who reads the newspaper for business insights is functioning as a very simple warning system. Formal warning systems, as distinct from informal ones (like the CEO reading newspaper), focus on specialized or named dangers, and are governed by prescribed rules and regulations for collecting, analyzing and distributing the information about them (Bracken, 2008)

Etterretningsdoktrinen beskriver ikke hva varslings er, men beskriver etterretningen i rollen forhold til varslingsoppgaven. Etterretningstjenesten skal unngå at uønskede situasjoner oppstår totalt overraskende, kjøpe tid til å iverksette tiltak mot eventuelle hendelser, forberede tiltak og utnytte eller påvirke et handlingsrom som fremmer nasjonale interesser. Varslingsprodukter er ofte tidskritiske, og skal gjerne varsle etterretningsbruker uten tap av tid (Forsvaret, 2021). Det er gjerne i slike situasjoner hvor personell er presset på tid at utfordringer og uenigheter oppstår, og som muligens kan skape friksjon mellom løpende og grunnleggende etterretning.

2 Metode

2.1 Kvalitativ metode

Problemstillingen i denne oppgaven er av praktiske årsaker nødt til å være kvalitativ. Men den viktigste årsaken til at kvalitativ metode er valgt er fordi temaet fortjener et dypdykk. Oppgaven har som hensikt å forklare et fenomen i et lite miljø, som til nå ikke er direkte forsket på. Utgangspunktet for oppgaven er erfaringer, oppgaven er dermed induktiv. På tross av at forfatter har redegjort for noen mulige årsaker til at det kan oppstå problemer mellom løpende og grunnleggende etterretning i innledningen, så er dette likevel en eksplorerende oppgave som har som hensikt å utforske og stadfeste om det finnes utfordringer i skjæringspunktet mellom løpende og grunnleggende etterretning. En slik eksplorerende oppgave løses best ved konsentrere seg om få undersøkelsesenheter ifølge Jacobsen, i dette tilfellet få intervjuobjekter (Jacobsen, 2015). Gjennom intervjuer og litteraturstudie vil denne oppgaven stadfeste om det finnes utfordringer mellom løpende og grunnleggende etterretning. På tross av at det er vanskelig verifisere eller falsifisere en hypotese fullstendig vil resultatet uansett være nyttig for utviklingen av etterretningsprosessen i fremtiden, spesielt samspillet mellom disse to formene for etterretningsarbeid.

2.2 Intervju

For å gjennomføre intervju med personell som har eller har hatt erfaring innen dette området er det nødvendig at intervjuobjektene er anonyme. Erfaring tilsier at denne type personell ønsker dette i de fleste tilfeller. En fordel med dette er at søknadsprosessen i forbindelse med de nødvendige tillatelser og godkjenninger for oppgaven blir lettere jo mindre persondata som må lagres eller brukes i oppgaven. Intervjumetoden vil være semistrukturert, men målet er ha en uformell samtale rundt tematikken med en intervjuguide (Vedlegg A) som hjelp til å holde samtalen innen temaet, i tråd med det Jacobsen beskriver (Jacobsen, 2015). Ettersom det ikke finnes veldig mange personer med denne type erfaring kan intervjuene tendere mot det som kalles *elite-* eller *ekspertintervjuer*. Denne klassifisering av intervjutype brukes ofte ved intervjuer med politikere, høytstående embetspersoner eller fagekspert. Sistnevnte kan for eksempel være en forsker innen et spesielt fagfelt, eller en person med erfaring innen et snevert fagfelt. Ettersom det ikke finnes veldig mange i Norge som har erfaring med samspillet mellom løpende og grunnleggende etterretning kan et intervju med slike

personer tendere mot et *ekspertintervju*. Risikoen ved å gjennomføre ekspertintervjuer er at intervjuobjektene har definisjonsmakten. Finnes det i tillegg til definisjonsmakten en agenda kan intervjuobjektet tilpasse sannheten for å fremme egen agenda (Neset, 2020).

Gjennomføring

Intervjustrukturen ved gjennomføring av intervjuene vil semi-strukturert. Målet er å få i gang en uformell samtale med objektene slik at de føler seg tilpass. Utbyttet av å gjennomføre på denne måten vil være at intervjuobjektet ikke blir forhindret av at samtalen blir stakkato og klønete. Samtidig er det en svakhet at hvert møte med de forskjellige intervjuobjektene blir forskjellig. Likevel vil utbytte av en slik måte å gjennomføre intervju på være større enn tapet (Aberbach & Rockman, 2002). Dette kan gå utover strukturen, spesifikt at rekkefølgen på spørsmålene nødvendigvis ikke blir lik i hvert intervju. Intervjuguiden består av et sett med spørsmål som fungerer som hjelpemiddel for å holde samtalen i gang og sørge for en naturlig flyt i samtalen. Denne flyten vil være viktigere enn at intervjuene i seg selv like (Aberbach & Rockman, 2002). Samtidig er det verdt å merke seg at et *ekspertintervju* ikke er lett å gjennomføre, det krever trening (Neset, 2020). Det er forfatter av oppgaven som skal gjennomføre ekspertintervjuer, og det for første gang. Intervjuene vil gjennomføres ansikt-til ansikt for å etablere tillit, for å skape en god flyt i samtalen og skape muligheten for å observere under intervjuet (Jacobsen, 2015). Men den viktigste årsaken er å skape et miljø der intervjuobjektene ikke føler seg bundet til taushetsplikt og muligheten for at andre kan tyvlytte på samtalen. Det vil si at intervjuet vil gjennomføres på et militært bevoktet område som gir rom for å snakke fritt uten at noe blir kompromittert, noe som vanskelig lar seg gjøre via digitale hjelpemidler. Jacobsen skriver at enkelte vil kvie seg for å stille i et ansikt-til-ansikt-intervju, men i dette tilfellet våger forfatter seg til å si at det er motsatt. En fallgrube med å gjennomføre intervjuer på denne måten er intervjueffekten, og dette må forfatter ha i bakhodet hele veien da denne effekten er potensielt sterk i denne intervjumetoden (Jacobsen, 2015). Grunnet mangel på trening i å gjennomføre intervjuer er det viktigste forfatter kan gjøre er å være klar over denne intervjueffekten, og hva det kan bety for resultatet av oppgaven.

Intervjuobjekter

Med etterretning som tema for oppgaven vil det ha noe å si for måten informasjon om intervjuobjektene og måten intervjuet blir gjennomført på. Det vil derfor ikke bli lagret personopplysninger om intervjuobjektene samt at det ikke vil komme frem detaljer om hva

intervjuobjektene har jobbet med. Ettersom de har jobbet eller jobber innen etterretning er dette kritisk for i det hele tatt være i stand til å gjennomføre intervjuene, og dermed kritisk for at oppgaven kan fullføres. Utvalget er gjort basert forfatters kunnskap og kjennskap til den norske etterretningsorganisasjonen. Utvalget er med andre ord ikke tilfeldig. Det finnes nok mange personer som har jobbet med enten løpende etterretning eller grunnleggende etterretning, men det finnes ikke så mange har jobbet på begge sider eller jobbet med å balansere de to fagfeltene. Det finnes nok flere som har jobbet innenfor tematikken, men personell som har jobbet med dette tidligere har en tendens til å skjerme hva de har jobbet med, i med retningslinjer fra Etterretningstjenesten. Utvalget kan derfor sees på som en svakhet i denne studien. Svakheter som seleksjonsbias og at oppgaven vil være vanskelig å generalisere. På tross av dette vil funnene være interessante, og kanskje bidra til videre kunnskapsbygging og debatt rundt temaet på sikt. Fordelen er at det er en viss kontroll over seleksjonen og viktige aktører innen fagfeltet blir ikke tilfeldig selektert bort. Samtidig vil dette sammenfatte uoffisielle ytringer angående et tilsynelatende problem (Tansey, 2007). Dette kan bidra til å kaste et akademisk lys over tråd en debatt som ikke har eksistert akademisk innenfor etterretning, men som er diskutert i de mørke ganger i etterretningsorganisasjoner.

For å finne ut om det faktisk er en utfordring i skjæringspunktet mellom løpende og grunnleggende etterretning er det nødvendig å skjerme intervjuobjektene i så stor grad som mulig. En svakhet ved elite- eller ekspertintervju er ofte det at objektene har en agenda om fremme egen sak og fremme eget navn. Ved å skjerme objektene i så stor grad som mulig vil det være med på å motvirke det at objektene skal fremme eget navn og rykte. Samtidig kan det forekomme at intervjuobjekter vil forsøke fremme enten løpende eller grunnleggende etterretning for å fremme enten den ene eller andre siden av konflikten. Som nevnt i kapittel 2.2.1 vil det da være viktig tolke informasjonen på bakgrunn av hva slags erfaring intervjuobjektet har i fagfeltet, samt om objektet har videre agenda med å gjennomføre intervjuet.

Forfatters erfaringer

Studiet på Forsvarets høyskole hadde for forfatter av oppgaven oppstart høsten 2020. Det første året av denne utdanningen foregår på skolen med undervisning, eksamener og øvelser. Det andre året av dette er av en mer utfordrende karakter, hvor studentene skal skrive master samtidig som studentene skal jobbe. Fordeling mellom arbeidstid og masterskriving skal avtales lokalt mellom student og arbeidsgiver. Dette er relevant i forbindelse med invasjonen av Ukraina, forfatters jobb og oppstart. Forfatter startet på jobb i ny stilling 1.1.2022, bare uker senere invaderte Russland Ukraina.

Erfaringer med hvordan løpende og grunnleggende etterretninger ble prioritert og hvordan de spilte med og mot hverandre ble av forfatter sett på nært hold. Ettersom dette er et erfaringsbasert masterstudie velger forfatter å bruke sine egne, ferske betraktninger fra de mest hektiske tidene i norske etterretning siden den kalde krigen. Utfordringene ved dette er at forfatter kan ha forutinntatte meninger vedrørende løpende og grunnleggende etterretning, bevisst eller ubevisst. Samt at det finnes ingen garanti for at forfatter får med seg helheten av samspillet mellom løpende og grunnleggende etterretning fra sitt ståsted i organisasjonen. Likevel er dette så relevant til oppgaven, og muligheten til å skrive om dette temaet samtidig som det foregår er en mulighet som ikke kan kastes bort. Dette blir en løpende betraktning, så kan akademikere i fremtiden analysere og vurdere hvor klokt det var å ta med egne erfaringer samtidig som de erfares.

2.3 Litteratur

Forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning er tema som det ikke er skrevet så mye om. Uformelle samtaler og diskusjoner bekrefter dette. Likevel finnes det en del litteratur som indirekte omhandler det. Litteraturen i oppgaven har sitt opphav i Norge og andre land. Ettersom oppgaven begrenser seg til Norge vil det likevel være hensiktsmessig å bruke litteratur som omhandler andre land sine etterretningsorganisasjoner, da norsk etterretning kan nyte godt av andre lands organisering, erfaring og «lessons learned». Etterretningsorganisasjoner er relativt like, på tross av størrelse og kultur vil de ha et sett med elementer som skal ha samme funksjon, så er det størrelsen på funksjonene som vil variere. Dermed vil Norge, som er et lite land med en liten etterretningsorganisasjon, ha likhetsstrekk med andre organisasjoner i andre land. I beste fall vil utenlandsk litteratur innen temaet by på løsninger som Norge kan lære av, og i verste fall har en annen nasjon lignende utfordringer som er skrevet om og kan brukes som kilde i denne oppgaven.

3 Teori

Forsvarets Etterretningsdoktrine som ble gitt ut i 2021 sier noe om hvordan forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning bør være. Men den sier lite om hvordan etterretningsorganisasjonen skal oppnå denne ønskede symbiosen, eller hvordan en kort og lang etterretningssyklus påvirker hverandre. En doktrine er tuftet på historiske eksempler på hva som fungerte bra og hva som fungerte dårlig. I dagens samfunn hvor teknologien utvikles så hurtig vil det være utfordrende å bruke historisk forankrede doktriner ettersom det er vanskelig å vite hvordan den neste krig eller etterretningsmessig utfordring som vil se ut (Kaldor, 2013). Hvilket betyr at

doktriner, i den store sammenheng, kan være utdatert ved utgivelse. En doktrine er dog et formelt autorativt dokument som redegjør for prinsipper og hva som skal ligge til grunn for gjennomføring av operasjoner (Forsvaret, 2019). I dette tilfelle beskriver Etterretningsdoktrinen hvordan etterretningsoperasjoner og prosesser skal foregå på ugradert nivå. Den er gjeldende for Norge, i hvilken grad doktrinen følges i det norske etterretningsmiljøet tar ikke denne oppgaven for seg, men det er likevel fornuftig å bruke Forsvarets Etterretningsdoktrine som utgangspunkt siden det norske etterretning som skal forskes på. En av grunnsteinene til etterretningsarbeid i Norge og NATO er *etterretningssyklusen*, og er også derfor et viktig for løpende og grunnleggende etterretning å ta utgangspunkt i.

3.1 Etterretningssyklus

Etterretningssyklusen beskriver prosessen fra et spørsmål oppstår til det blir besvart, og videre hvordan det ofte oppstår nye spørsmål etter besvarelsen er gitt. Prosessen er iterativ, det vil si at den gjentar seg selv etter at spørsmål er besvart, hvor hensikten er å avdekke ny informasjon hvor tidligere informasjon er integrert i de nye informasjonsbehovene. Den norske versjonen av etterretningssyklusen er vist i figur 1 og består av fire delprosesser; styringsprosessen, innhentingsprosessen, analyse- og vurderingsprosessen og til slutt formidlingsprosessen. Delprosessene er prinsipielt delt opp, men i mange sammenhenger overlapper de hverandre, samtidig hender det at personell til enhver tid vil være på ulike steder i etterretningssyklusen. Derfor er det viktig at etterretningsdialog ikke bare skjer i forbindelse med styringsprosessen, men også evne å ha god kommunikasjon mellom delprosessene (Forsvaret, 2021). For å forstå hva som skjer i delprosessene redegjøres de for på en kort og forenklet måte nedenunder.

Styringsprosessen

I styringsprosessen gjennomføres det en oppdragsanalyse av oppdraget etterretningsorganisasjonen har fått. På strategisk nivå kommer disse oppdragene fra regjerings- og departementsnivå, eller fra forsvarsledelsen. Oppdragsanalysen har som hensikt å finne informasjonsbehov som kommer ut ifra oppdraget, deretter avklare hva som kan svares ut og ikke. Deretter fatte tiltak internt i organisasjonen for å gi svar på informasjonsbehovene. Det er gjennom *formidlingsprosessen* etterretningsdialogen gir svar på informasjonsbehovene, som ofte fører til nye informasjonsbehov. Derfor beskrives etterretningssyklusen som iterativ (Forsvaret, 2021). Styringsprosessen må ikke

forveksles med styrt etterretning. Styringsprosessen har som hensikt å styre etterretningsorganisasjoner i den retning for å tjene sin nasjon best mulig. Styrt etterretning er et fenomen som oppstår ved at etterretningspersonell prøver å tilfredsstille sine egne personlig ønsker for en situasjon gjennom etterretning. *Styrt etterretning* vil redegjøres for i punkt 3.1.4.

Innhentingsprosessen

Innhentingsprosessen er den prosessen hvor tilgjengelige ressurser brukes til å hente informasjon og data for produsere éndisiplinrapporter. Rapporteringen som kommer fra innhentingmiljøene, søker alltid å svare på de informasjonsbehov som fremkommer i *styringsprosessen*. Samtidig pågår det et kontinuerlig arbeid som handler om skaffe nye kilder til informasjon, enten det er gjennom tekniske plattformer, gjennom cybervirksomhet eller spionvirksomhet (Forsvaret, 2021).

Analyse- og vurderingsprosessen

I denne prosessen brukes rapporteringen fra *innhentingsprosessen* og sammenfattes til et produkt basert på flere kilder. Sier to forskjellige kilder tvetydige kan det tyde på at etterretningsinformasjonen er usikker. Sier to kilder det samme vil dette styrke etterretningsinformasjonen og dermed være antatt som mer sannferdig. Ut ifra rapportering vil analyse- og vurderingsgruppa komme med en etterretningsvurdering, som helst skal si noe om fremtiden (Forsvaret, 2021). I denne delprosessen løses to viktige oppgaver. Den første er kvalitetssikring av informasjonen som kommer frem i *innhentingsprosessen*, og den andre at etterretningsinformasjon brukes til å si noe om hva som er sannsynlig at skjer i fremtiden.

Formidlingsprosessen

I *formidlingsprosessen* settes relevant informasjon fra *analyse- og vurderingsprosessen* sammen til et produkt i presentabel form som da formidles til etterretningsbrukerne (Forsvaret, 2021). Det er også i denne delprosessen etterretningssyklusen blir sluttet, og etterretningsdialogen mellom bruker og produsent foregår. Etter endt syklus kan denne dialogen også sees på en tilbakemelding fra brukerne og fører som regel til nye spørsmål som iverksetter en ny etterretningssyklus, som starter med *styringsprosessen*, men nå med enda mer spissede spørsmål. Denne måten å jobbe på kalles i matematikken *iterativ*, hvor svar fra tidligere sykluser gjenbrukes i de neste syklusene.

3.2 Generell teori

Det er ikke skrevet mange akademiske tekster som omhandler problemstillingen denne oppgaven har. Men det er skrevet mye om etterretning. Personell på Etterretningsskolen og ved Forsvarets høyskole har bidratt å finne litteratur som er relevant til problemstillingen. Likevel oppleves litteraturen som noe som kun grenser til problemstillingen, og er bare relevant i deler av det oppgaven prøver å svare på. Samtidig er dette et tema som etterretningspersonell i Norge anser som meget relevant, og ikke minst et tema som kan være noe betent. Dette er en del av bakgrunnen og motivasjonen for oppgaven, men det oppleves av forfatter som nybrottsarbeid ettersom temaet generelt er indirekte berørt i akademiske tekster.

Kjetil A. Hatlebrekke i sin bok *The problem of secret intelligence* om årsaker til etterretningssvikt. Boken tar ikke for seg forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning, men generelt om årsaker til etterretningssvikt generelt. Dette prøver han å beskrive gjennom *the 12 images of intelligence*. Forståelsen av disse 12 skal lede til en helhetsforståelse som gjør at etterretningspersonell klarer å se enkelthendelser i lys av helheten, og dermed være i bedre stand til å unngå etterretningssvikt. Samtidig skriver Hatlebrekke at det er viktig å forstå delprosesser og for å forstå helheten og helheten for å forstå delprosesser. Denne oppgaven er handler om utfordringer angående helhetsforståelse i en delprosess, det vil si helhetsforståelse rundt enkelthendelser innen løpende etterretning. Så, på tross av at Hatlebrekke ikke skriver direkte om forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning, vil boken hans indirekte omhandle temaet for oppgaven. Dette leder til det Hatlebrekke skriver om kognitive evner hos ansatte i en etterretningsorganisasjon. Kognitive evner anses av Hatlebrekke som viktige egenskaper hos etterretningspersonell, og handler om tenke på det å tenke, ikke om personellets IQ (Hatlebrekke, 2019). Dette er relevant i forhold til oppgaven fordi det sier litt om hvorfor mennesker gjør som de gjør, som forestående eksempel vil vise. Eksempelet på hvordan kognitive evner kan gjøre at mennesker søker behov for *kognitiv avslutning* kan sees i forbindelse med analysen av Yom Kippur krigen i 1973. Krigen som kom overraskende på Israel da de ble angrepet under den viktige jødiske helligdagen som har gitt krigen et navn. Israel anså seg selv som den sterkeste militærmakten i Midt-Østen på den tiden, og hadde stor tillit til sin egen evne til å avskrekke Egypt fra å angripe, og hvis angrepet skulle komme (noe det gjorde) hadde Israel et system for tidlig varsling som de sterk tiltro til. Derfor, på tross av at det kom sterke indikasjoner på at et angrep var nært forestående, nektet høytstående militære ledere og politikere å akseptere at Israel var truet. De hadde allerede bestemt seg for situasjonens utfall, nemlig at et angrep ikke kom til å komme. Historien viser at de tok grådig feil, og manglende kognitive evner, eller behovet for en *kognitiv avslutning* hos maktpersoner førte til

etterretningssvikt. Det som også er interessant med denne hendelsen er at dette behovet hos ledere og maktpersoner førte til at etterretningsorganisasjonene i Israel endte med å politisere produktene sine i den hensikt å bygge opp under situasjonen slik landets ledere ønsket. Med andre ord startet denne prosessen med manglende kognitive evner og endte med politisering (Hatlebrekke, 2019). Menneskets standard måte å tenke kan ifølge Kahneman å følge minste motstands vei. Det å tenke nye tanker, eller tenke hva tanker om egne tanker er vondt, og dermed har de fleste mennesker vondt for å gjøre dette (Kahneman, 2013). Det underbygger det Hatlebrekke mener med at kognitive evner er viktig, og igjen, må ikke forveksles med personellets intelligens.

Betts og Mahnken skriver også om etterretningssvikt i boken *Paradoxes of Strategic Intelligence*. Blant annet skriver de om hvem som får skylden for etterretningssvikt, noe som de erfarer er de som jobber med innsamling. Betts og Mahnken argumenterer for at det er i analyse- og vurderingsprosessen roten til etterretningssvikt oppstår. Heller ikke dette handler direkte om forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning, men kan indirekte være av verdi for denne oppgaven (Handel et al., 2003).

I boken *Etterretningsanalyse i den digitale tid*, hvor Stenslie, Haugom og Vaage er redaktører, argumenterer de for hvordan etterretningsanalysen har forandret seg etter den kalde krigen. Etterretningsarbeidet var under den kalde krigen var de Vaage kaller for sannhetssøkende og fokuserte på å beskrive verden slik den faktisk var for etterretningsbrukere, og ikke slik etterretningsbrukere ønsket at verden skulle være. Vaage kaller det å beskrive de faktiske forhold for å avdekke *hemmeligheter*. I nåtiden mener han at dette ikke er nok, i den moderne tid bør etterretningsorganisasjoner strebe etter å predikere i den hensikt å minimere etterretningsbrukeren usikkerhet. Vaage mener det å komme med prediksjoner er det samme som å *løse mysterier*. I den digitale tid endrer situasjonsbildet seg i et så høyt tempo at slike prediksjoner er nødvendig for å kunne minske usikkerhet og øke evnet til å ta gode beslutninger. Av denne grunn vil etterretningsorganisasjoner være tjent med å være analytikersentrisk, kontra innsamlingsentrisk som under den kalde krigen. Vaage skriver en setning som beskriver dette godt: «*Etterretningsprosessen har gått fra «analyze this» til «collect that»*» (Stenslie et al., 2019, s. 217). Boken nevner også løpende og grunnleggende etterretning, og at selve tidsdelingen i analyseprosessen er et forsøk på å håndtere en mer uforutsigbar verden (Stenslie et al., 2019).

Mennesker generelt er late. Misforstå rett, latskap har ført med seg med mye gode ting. Men mennesker søker ofte lette løsninger (Kahneman, 2013). Med det i bakhodet kommer Clark inn på noe som er relevant for oppgaven, et fenomen han kaller løpende etterretnings tyranni. En analytiker

vil alltid ha en noe å gjøre, hvis en oppgave er fullført vil det alltid være en ny som oppgave som venter. Dette gjelder for både løpende og grunnleggende etterretning. Løpende etterretning vil ofte være av enklere karakter sett opp imot grunnleggende etterretning. Samtidig vil presset på løpende etterretning alltid være høyt, ettersom det er så nært i tid og aktuelt. Løpende etterretnings tyranni er da de mindre komplekse oppgavene, som hopper seg opp, blir prioritert foran de mer kompliserte oppgavene. Årsaken er fordi presset er stort, og menneskehjernen prioriterer det som er enkelt (Clark, 2020). På denne måten står en analytiker i fare for å kun jobbe med løpende etterretning, og den grunnleggende kunnskapen vil svinne hen.

Vaage mener at etterretning bør vie mer av sin tid til å løse mysterier, og ikke avdekke hemmeligheter, i tråd med den økende kompleksiteten i verden etter murens fall (Stenslie et al., 2019). Grongstad, likhet med Vaage, definerer svaret på et løst mysterie som en prediksjon. En prediksjon som det ikke finnes et fasitsvar på, men et svar som gir en retning, en ramme eller faktorer som bidrar til å forstå eller forutse videre handlemåter. Et mysterie kan med andre ord aldri svares helt ut, men det kan en hemmelighet. Det å avsløre hemmeligheter var under den kalde krigen i som å finne plassen til en puslespillbit i et puslespill ved navn Sovjet. Verden etter den kalde krigen utviklet seg fra å være statisk til å bli dynamisk. utfordringene i dag er ikke bare puslespillbiter, men også valg av hvilket puslespill som skal løses. Den vestlige verden har gått fra å ha ett etterretningsmål, til flere og forskjellige mål. Alt fra terrororganisasjoner og kriminelle til flere suverene land. Denne utviklingen tvinger etterretningsarbeidet til å utvikle seg i tråd med verden (Røseth & Weaver, 2020). Likevel vil det være nødvendig å avdekke hemmeligheter for å løse mysterier, og slik oppgaven har beskrevet det tidligere, er det innenfor den løpende etterretnings rammer å avdekke hemmeligheter. En hemmelighet vil være enklere å avdekke i forhold til å løse et mysterie. Derfor, ved at oppgaver hopper seg opp, finnes det en stor sjanse for at analytikere vil prioritere å avdekke hemmeligheter på bekostning av de litt vanskeligere oppgavene, som å løse mysterier. Med andre ord vil løpende etterretning prioriteres over de kompliserte oppgavene som ofte finnes innenfor grunnleggende etterretning, dette er faren ved løpende etterretning og det som Clark kaller for det *løpende etterretnings tyranni*. Løpende etterretning har en tendens til å dominere og legge beslag på ressurser, tidvis på grunnleggende etterretnings bekostning. Dette er et fenomen som sjefer må være klare over og hjelpe personellet sitt med å unngå (Clark, 2020). Hvis fokuset på løpende etterretning blir for stort vil det bli vanskelig å løse mysteriene og etablere dypere kunnskap og prediksjon i etterretningsorganisasjoner.

Etterretningshjulet er beskrevet tidligere i dette teorigapittelet. Dette er fordi det er så sentralt at det anses som en selvfølge at den brukes som prosess i en etterretningsorganisasjon. I boken

Understanding the Intelligence Cycle argumenteres det for at i en verden hvor hendelser kan skape fotavtrykk og aktører ikke nødvendigvis er bundet av stater, så vil etterretningssyklusen være utdatert. Uttrykket *from the intelligence cycle to a web of intelligence* er temaet i et kapittel (Phythian, 2013). Her beskrives et nettverk av beslutnings-, innsamlings- og analysefunksjoner. Hensikten med dette er å kunne ta tidskritiske beslutninger basert på ufullstendig informasjon, ettersom verden ikke har tid til å vente på at etterretningssyklusen skal få tid til å fullføre seg selv. Samtidig diskuteres etterretningssyklusen, og at det ikke holder at den får gjennomgå en syklus, men at den fungerer best når den får gå flere runder hvor styringen etter hver runde blir mer presis og resulterer i etterretning som det går an å gå til handling på. En forutsetning her er at beslutningstaker, eller etterretningsbruker, foretar videre styring av etterretningssyklusen basert på forrige syklus. Argumentet mot etterretningssyklusen er at verdensbildet forandrer seg for raskt i dag i forhold til hva den gjorde før muren falt (Phythian, 2013). Dette bekreftes av Ingeborg Guldvik Grongstad i boken *Intelligence Relations in the 21st Century*. Hun skriver at etterretningssyklusen, som stammer fra andre verdenskrig, var relevant under den kalde krigen. Da var det vesten mot Sovjetunionen, med andre ord en relativt statisk situasjon. I dag råder det i mye større grad usikkerhet rundt hvem fienden er, hvor fienden er eller i hvilket domene fienden velger å angripe fra (Røseth & Weaver, 2020).

4 Drøfting

4.1 Løpende og grunnleggende etterretning i praksis

For å beskrive løpende og grunnleggende etterretning i praksis tas det utgangspunkt i Forsvarets etterretningsdoktrine. Videre vil beskrivelsen være på bakgrunn av de intervjuene som er gjort, samt forfatter sine egne erfaringer. Intervjuobjektene sin beskrivelse av hvordan det fungerer i praksis vil selvfølgelig være forskjellig, så beskrivelsen er basert på de trekkene som generelt var felles for alle intervjuene. Betrakninger på «hvorfor» og mulige konsekvenser var sprikende, og der støtter oppgaven seg på annen litteratur.

I etterretningsdoktrinen beskrives det ikke i detalj hvordan delingen mellom løpende og grunnleggende etterretning faktisk foregår. Løpende etterretning skal fokusere på det som er nært i tid og pågående hendelser (Forsvaret, 2021). Men grensen for hva som er nært i tid defineres ikke. Hva en pågående hendelse er for noe er også vagt definert i Etterretningsdoktrinen. En hendelse kan

pågå over lang tid. Det kan være alt fra øvelser eller fartøy som seiler over flere måneder eller en ulykke som kan vare kun noen få timer. En hendelse kan dermed være spent over både kort og lang tid. Det finnes flere måter å definere et skille mellom løpende og grunnleggende etterretning på. Den mest åpenbare er nok at det skilles på tid, for eksempel at løpende etterretning er alt som foregår i tidsspennet 0-48 timer. Bakover i tid og utover 48 timer vil da være innenfor det grunnleggende domenet. Å skille mellom løpende og grunnleggende på tid er måten ETJ ønsker å skille det på, men det er likevel ikke helt slik det løses på lavere nivå i ETJ. Informasjon som har kommet frem i forbindelse med arbeidet i denne oppgaven indikerer at denne delingen på tid er fiktiv. Med andre ord er det flere ting som definerer, og muligens påvirker skillet mellom i større grad enn tidsskillet. Større eller mindre hendelser, det vil si hendelser som har kort eller har lengre varighet vil påvirke skillet. Det å skille på hendelser, uavhengig av tid, vil være et alternativ. Det enkleste eksempelet er å bruke en øvelse som varer i 14 dager. Dette er en periode som går utover løpende etterretning sitt fokus i tid, så for å skille løpende og grunnleggende etterretning må tidsdelingen sees bort ifra. For å dekke en hendelse uten å skille på tid, så er det hensiktsmessig å svare på forskjellige spørsmål knyttet til hendelsen. For å dekke en øvelse over 14 dager vil det da bli løpende etterretning sin oppgave å følge øvelsens aktivitet fra dag til dag, og rapportere på det. Samtidig, mens øvelsen pågår, vil altså løpende etterretning forsøke å opprettholde et best mulig situasjonsbilde på øvelsens gang og grunnleggende etterretning bidrar med kontekst der de kan. I etterkant er det grunnleggende etterretning sin oppgave å evaluere øvelsen i den hensikt å avdekke nye kapasiteter, doktriner, styrker, svakheter og eventuelle intensjoner. I tillegg er det mulig å planlegge at en slik øvelse skal følges ved hjelp av grunnleggende etterretning, det vil si erfaringer fra tilsvarende øvelser bakover i tid. Ut ifra dette er det mulig å utarbeide forskjellige scenarier for hvordan øvelsen vil foregå. Da kan rapportering under selve øvelsen fortelle om øvelsen går som forventet eller ikke. Dette kan frigjøre ressurser innen både løpende og grunnleggende etterretning, som kan være nødvendig ettersom det skjer ting utenfor «normalen» som fortjener oppmerksomhet. For det er en ting som ofte glemmes da det er snakk om løpende etterretning, og det er at de har produksjonsansvar hver dag. Produksjonsansvaret krever også tid til forberedelser, gjennomføring og etterarbeid.

Måter å skille løpende og grunnleggende etterretning er et aspekt som er viktig å belyse for å beskrive hvordan forholdet mellom disse to er i praksis. På tross av at det er litt ensidig, så er det viktig å poengtere hvor sentralt produksjonsansvaret er for løpende etterretning. De må levere daglige og ukentlige rapporter i fora som ulike fagmiljøer og helt opp til politisk nivå. Det er forventninger til at produktene som leveres er av høy kvalitet, samt at personellet som presenterer rapportene kan svare på spørsmål på stående fot. Dette skaper et produksjonspress. Dette presset

om å levere noe hver dag fremstår litt fremmed for de grunnleggende fagmiljøene. Det grunnleggende miljøet gjør mye av det samme som det løpende miljøet, men uten periodiske tidsfrister. Det at miljøene gjør det samme betyr at de ser ofte på samme informasjon, men forsøker å besvare ulike spørsmål. Forskjellen er størrelsen på puslespillet, løpende etterretning har et mindre puslespill som skal fullføres hver dag. Grunnleggende etterretning har et stort puslespill bestående av biter fra løpende etterretning, som for alle praktiske formål ikke blir ferdig før det er ferdig. Dette bringer oppgaven videre i forhold til skillet mellom løpende og grunnleggende etterretning. For løpende etterretning, enten det det skilles på tid eller hendelse, vil alltid være styrt av det daglige produksjonsansvaret. Med andre ord, løpende etterretning vil alltid styres av produksjonsansvaret i større grad enn ansvaret som skillet mellom løpende og grunnleggende etterretning gir. Etterretningsledere og etterretningsbrukere har sine daglige og ukentlige etterretningsoppdateringer med etterretningsorganisasjonen via løpende etterretning. Dialogen mellom sjefer, brukere og løpende etterretning vil i mange tilfeller bidra til å øke presset på produksjonen, både kvalitativt og kvantitativt. Dette er noe etterretningsledere og etterretningsbrukere bør være klar over for å være i stand til å unngå slike situasjoner.

Etterretningsledere og deres påvirkning på både løpende og grunnleggende etterretning er noe ledere bør være seg selv bevisst. Det kan være utfordrende for etterretningsledere å være klar over ringvirkningene av det sier nedover i organisasjonen. Et enkelt spørsmål, gjerne til løpende etterretning, kan skape store omveltninger i organisasjonens daglige virke i den hensikt å svare ut spørsmålet som blir stilt. Dette kan øke presset på løpende, da det ofte er de som kommer med budskapet. Er spørsmålet stilt feil, eller et spørsmål som vitner om dårlig kompetanse vil løpende etterretning møte motstand i å svare det ut. Å beskrive utfallet av denne type situasjoner er vanskelig, da de ofte vil utarte seg forskjellig. Men det er tydelig at det kan skape vanskelige situasjoner mellom løpende og grunnleggende etterretning. Ikke ulikt «løpende etterretnings tyranni», er det et lederansvar å unngå slike situasjoner. Løpende etterretnings tyranni er ikke direkte knyttet til etterretningsledere, men til en analytiker som har frihet til å velge mellom enkle og vanskelige oppgaver. Da er det et lederansvar å være klar over at dette kan oppstå, og sjansen er større jo større presset på løpende etterretning er (Clark, 2020). På samme måte som det er et lederansvar å være klar over fellen løpende etterretnings tyranni kan være, er det et lederansvar å være klar over disse ringvirkningene direkte spørsmål i forbindelse med etterretningsoppdateringene løpende etterretning står for. Noe som kan tolkes som spørsmål av ren uskyldig nysgjerrighet på selve oppdateringen kan forplante seg nedover i organisasjonen som et spørsmål som blir veldig viktig å besvare. Et spørsmål som får en falsk høy prioritet og tillegges unaturlig mye ressurser i den hensikt å besvare spørsmål fra ledelsen. Slike falske høye prioriteter kan være forårsaket av styrt

etterretning. Et begrep som denne oppgaven har prøvd å definere. Etterretningsproduksjonen styres på en slik måte at svarene er definert på forhånd. Søket etter det «riktige» svaret blir viktigere enn søket etter det faktiske svaret. Dette er et produkt av en lite strukturert etterretningsdialog.

På den ene siden finnes det er en formell etterretningsdialog som består av lister med spørsmål og delspørsmål. I *Etterretningsdoktrinen* blir spørsmålene som står høyest i hierarkiet kalt *Prioritized Intelligence Requirements* (PIR). PIR'ene deles opp i underspørsmål, *Specified Intelligence Requirements* (SIR). SIR'ene deles igjen opp i *Essential Elements of Information* (EEI). Dette er en måte å dele spørsmål på som er kjent og vanlig i den vestlige verden, og også slik NATO gjør det (Forsvaret, 2021). For å endre på denne listen gjennomføres det faste møter, og disse møtene kan sees på som en formell etterretningsdialog. Samtidig, uavhengig av den formelle etterretningsdialogen, foregår det en uformell dialog. Det er ofte gjennom det uformelle analytikere føler de faktisk får gjennomført aktiviteter som samarbeid på tvers av etterretningsdisipliner. På lavere nivå i organisasjonen kan det som foregår over dem i organisasjonen oppleves som byråkratisk støy eller byråkratiske hindringer som forstyrrer det som er viktig, nemlig å produsere etterretning. Den uformelle etterretningsdialogen er veldig viktig, spesielt på tvers av disipliner på samme nivå. utfordringer kan oppstå da uformelle samtaler på tvers av nivåer blir tatt like seriøst som om det skulle vært en del av den formelle dialogen. Av denne grunn bør ledere innen etterretning være bevisst på hva som blir sagt, da dette mulig kan skape unødvendig støy, spesielt for løpende etterretning som møter ledere daglig i forbindelse med etterretningsoppdateringer. Likeså stiller det krav til analytikeren også, og kravene som Hatlebrekke stiller til personell i en etterretningsorganisasjon kan være avgjørende for at den uformelle etterretningsdialogen ikke skader etterretningsprosessen (Hatlebrekke, 2019). Det vil også være viktig med denne uformelle etterretningsdialogen mellom løpende og grunnleggende etterretning. På denne måten sikres det at konteksten rundt det løpende er så korrekt som mulig.

Det finnes også situasjoner hvor løpende og grunnleggende etterretning faktisk fungerer i symbiose. Om det er gjennom planlegging, gode dialoger eller en relativt lik tilhørighetsfølelse kan variere, men det er disse faktorene som går igjen. Det første eksempelet er godt samarbeid gjennom god planlegging. Det fungerer da hendelser i fremtiden er kjent, som for eksempel en øvelse. I forkant av øvelsen møtes fagmiljøene, inkludert løpende og grunnleggende etterretning, og planlegger hvordan dekke og følge opp øvelsen på best mulig måte. Diverse scenarier blir utarbeidet i planprosessen med tilhørende indikatorer. Dette gjør at de involverte tidlig oppnår en felles situasjonsforståelse samtidig som det skapes bedre forutsetninger for å beholde felles situasjonsforståelse gjennom øvelsen. Samtidig vil det ha en beroligende effekt på ledelsen å ha en plan, noe som minsker sjansen for at ledelsen stiller spørsmål som kan få ringvirkninger nedover i organisasjonen. Likevel finnes det en

risiko for at øvelsen foregår på en uventet måte som planleggingen ikke har tatt høyde for. I disse tilfellene øker sjansen for friksjon på de måtene som er beskrevet tidligere i dette punktet. Videre, så har det vært tilfeller av hvor det på tvers av løpende og grunnleggende etterretning hvor analytikere har vært gjennom samme indoktrinering. Dette bidro til at samarbeidet gikk bedre på grunn av de relasjonene som ble skapt i indoktrineringen. Gode dialoger er det siste eksempelet av de årsakene som menes å være kriterier for suksess i forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning. For at dialogen skal være god er den i mange tilfeller tuftet på gode relasjoner, eller den er skapt gjennom en planprosess. Men i de fleste tilfeller blir de gode dialogene skapt gjennom analytikere sine sosiale evner. Som på den andre siden betyr at de dårlige dialogene ofte stammer fra usunt sosialt miljø. Det kommer ikke fra uenighet, for med gode sosiale evner skal det være mulig å være uenige i en faglig diskusjon uten å at det skal gå utover dialogen. I forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning i praksis heller det mot at de gangene det fungerer bra så er det på grunn av enkeltpersoners medmenneskelige evner. Organiseringen og rammene bidrar i liten grad, det er heller slik at menneskene får det til å fungere på tross av systemet, og ikke ved hjelp av det.

Etterretningshjulet er beskrevet i teorikapitlet slik den Forsvarets etterretningsdoktrine tolker den. Det finnes mye kritikk mot etterretningshjulet i seg selv, og er en prosess som oppsto rundt 1947. Skaperen eller skaperne av denne prosessen er ukjent. Selv om opprinnelsen er vag kan etterretningshjulet spores tilbake til tiden rundt den franske revolusjonen og den tids teknologiske utvikling. Gjennom boken *On War* stiller Carl von Clausewitz større krav til militær etterretning, samt bruk og viktigheten av etterretning i krig (Phythian, 2013). Likevel er uttrykket «etterretningshjul» noe som ikke kan bevises så langt tilbake i tid, men etterretning ble til under et system eller metode som kan sammenlignes med etterretningshjulet vi kjenner i dag. Ifølge Kristan Wheaton fra Mercyhurst College var uttrykket for første gang brukt i 1948. Etterretningshjulet som uttrykk ble første gang brukt i kjølvannet av 2. verdenskrig i boken *Intelligence is for Commanders*. En bok skrevet av oberstløytnantene Robert R. Glass og Philip B. Davidson. Det spekuleres i om dette ble brukt i undervisningsøyemed under 2. verdenskrig, samt at synonymmer som «etterretningsprosess» ble brukt i samme tidsrom. Metode besto da av fire relativt kjente faser, *styring, innhenting, prosessering av informasjon og bruk av etterretning* (Phythian, 2013). På tross av at ordlyden er litt annerledes er det veldig likt det som står i Etterretningsdoktrinen som er gitt ut i 2021. Det er et tankekors at etterretningshjulet er helt likt i dag, 70 år etter at det ble bevist brukt som en metode i litteratur og i utdanning.

Opprinnelsen til etterretningshjulet sies altså å være fra en tid hvor teknologien utviklet seg, videre ble det formalisert etter 2. verdenskrig hvor militære operasjoner utviklet seg veldig og hvor grunnlaget for manøverkrigføring ble lagt. I dag står vi ovenfor er en teknologisk revolusjon innenfor

data og informasjonsaspektet. Derfor vil spørsmålet om etterretningshjulet er utdatert bli stilt oftere. Et begrep som boken *Understanding the Intelligence Cycle* utbroderer i kapittel 2 er *web of intelligence*. Det er en betraktelig mer komplisert modell enn hva etterretningshjulet er. Dog er denne kompleksiteten der for å ta høyde for en stadig mer kompleks verden. Den gir for eksempel muligheter for beslutningstakere til å ta avgjørelser midt i prosessen i den hensikt å kunne være i forkant i et beslutningshjul som spinner fortere enn et etterretningshjul (Phythian, 2013). Intervjuene som er gjort i forbindelse med denne oppgaven gir uttrykk for at etterretningshjulet ikke er førende for arbeidet som gjøres. Det gir rammer for arbeidet, men i veldig mange tilfeller brytes etterretningshjulet av for hendelser, produksjonspress eller informasjonsbehov i forbindelse med avgjørelser beslutningstakere må ta. Dette betyr at etterretningshjulet som er beskrevet i *Etterretningsdoktrinen* offisielt er gjeldende, men i praksis skjer det noe annet. Dette gjelder spesielt løpende etterretning, som kjenner mest på tidspres og produksjonspress. I praksis kan det se ut som om ETJ følger den doktrinen de skal, men den metoden går tidvis litt for sakte eller passer ikke inn. I disse tilfellene virker det som løpende etterretning ubevisst gjennomfører handlinger beskrevet i *web of intelligence* (Phythian, 2013).

Men etterretningshjulet har bestemte trinn som skal gjennomføres i en bestemt rekkefølge. I mangel av noe annet vil etterretningshjulet være den prosessen som følges, og med det kommer det utfordringer i forhold til løpende og grunnleggende etterretning. For begge disse fagfeltene følger prosessene som er beskrevet i etterretningsdoktrinen, men gjennomfører syklusene i forskjellige tempo. Løpende etterretning fullfører minst en syklus om dagen. Mens grunnleggende etterretning kan bruke opptil flere måneder, og kanskje til og med år på å gjennomføre en syklus. Det som er sikkert, er at løpende og grunnleggende etterretning har forskjellige tempo på etterretningssyklusene sine. Det at hjulet i disse to disiplinene spinner i forskjellig tempo kan være årsak, eller en av årsakene, til at det oppstår friksjon mellom løpende og grunnleggende etterretning. Gjennom intervjuprosessen kommer det ikke frem konkret hva som gjør at det blir friksjon, men at tempo på prosessen i løpende og grunnleggende helt klart er forskjellig. Og det kan være roten til utfordringene. Tempoet til løpende gjennom etterretningshjulet blir nok mer styrt av det faste og daglige produksjonsansvaret enn av noe annet. Etterretningshjulet er gammelt, og det vil ikke være feil å si at det ikke tar høyde for en løpende etterretning slik det er organisert i dag. Likevel blir det vanskelig å legge skylden på en prosess ingen har klart å endre. Så lenge etterretningshjulet eksisterer som en ledestjerne for etterretningsarbeid og ingen har klart å utarbeide et alternativ, så er det etterretningshjulets prinsipper som følges. Men for løpende etterretning sin del, så er de mer bundet av produksjonsansvaret sitt enn noe annet, etterretningshjul eller ikke. Likevel så er det en tempoforskjell som ikke kan gå ubemerket hen, og det vil ha betydning for arbeidsmetodikken til

begge disiplinene. Det forskjellige tempoet vil også gjøre at de to disiplinene er usynkronisert til tider, og i noen tilfeller synkronisert. Det kan hende at denne løpende etterretning er såpass ung disiplin at dette er noe som etterretningshjulet ikke tok høyde for på 1940-tallet.

På taktisk og operasjonelt nivå er det relativt lett å skille på løpende og grunnleggende etterretning. Alt som er statisk inngår i grunnleggende etterretning, det vil si ting som ikke flytter seg. Eksempel på produkter som beskriver dette er *Intelligence Preparations of the Operational Environment (IPOE)*, som skal beskrive terreng, klima og fiendens kapasiteter. Løpende etterretning fokuserer på det dynamiske, altså objekter som beveger seg. Et kart, som representerer grunnleggende, med et overlegg av fiendtlige avdelinger vil til sammen utgjøre situasjonsbildet. I en brigade vil dette foregå slik at utviklingen av IPOE er en del av plan- og beslutningsprosessen (PBP) (Forsvaret, 2015), hvor de forskjellige stegene i IPOE'en er tilpasset slik at de skal legge til rette for planleggingen av de forskjellige stegene i PBP'en. Dette ender opp i en blå plan som har til hensikt å kontre fiendens mest sannsynlige handlemåte, samtidig som den skal ta høyde for å takle fiendens antatt farligste handlemåte. Dette er grunnlaget som legges før en operasjon iverksettes, og på taktisk nivå skal planarbeidet representere grunnleggende etterretninger. Etter operasjonen er iverksatt er det underavdelingen sin rapportering på fiendtlige observasjoner som sammen med de grunnleggende etterretningene gir et løpende situasjonsbilde. Det løpende situasjonsbildet vektet hele tiden opp imot fiendens mest sannsynlig og farligste handlemåte. Ut ifra hvordan fienden oppfører seg i henhold til forventet handlemåte eller ikke justeres operasjonen ut ifra dette, og denne justeringen skal alltid være i tråd med en slutttilstand. På det taktiske og operasjonelle nivået finnes det alltid en slutttilstand som alle har et ønske om å oppnå. På strategisk nivå finnes det ingen slutttilstand. Og derfor er det så vanskelig å skille på løpende og grunnleggende. Det løpende vil alltid være nært, og dermed føles som det viktigste. Og ettersom slutttilstanden er så diffus og tåkete, hvis den finnes, vil det være vanskelig å se løpende etterretning opp imot en slutttilstand og vurdere viktigheten av den i det store bildet. Derfor vil alltid det løpende være viktig, og en analytiker vil alltid være redd for å gå glipp av noe. For det som ikke fanges opp av en analytiker kan være viktig, det er bare så vanskelig å vite.

4.2 Hvem prioriterer mellom løpende og grunnleggende etterretning

For å svare på hvem og hvordan det prioriteres mellom løpende og grunnleggende er det nødvendig å legge måten de er organisert på i bunn. Dette betyr at deler fra punkt 4.1 vil bli belyst fra en litt

annen vinkel ettersom prioritering henger tett sammen med organiseringen. Hvem som prioriterer og hvordan det gjøres er viktig å finne ut av for å si noe om hvordan forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning fungerer. Finnes det klare retningslinjer for hvordan prioriteringen skal foregå vil det minske friksjonen mellom de to. Er det i motsetning til dette uklareheter og usikkerhet rundt hvem og hvordan dette gjøres kan dette være roten til friksjon. Friksjonen kan være nødvendig for å komme frem til en best mulig løsning, men det kan også være friksjon som skaper splittelse og gjør det vanskeligere å samarbeide i fremtiden. Om friksjonen er nødvendig eller kun bidrar negativt vil drøftes nærmere i punkt 4.3. I denne delen av oppgaven skal prioriteringen diskuteres. Mange mener nok at hvordan og hvem som prioriterer mellom løpende og grunnleggende bør inngå i en beskrivelse forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning i praksis. I dette tilfellet er prioritering ikke noe som blir oppfattet som fast prosess, men at i stedet for foregår prioriteringen på forskjellige måter fra gang til gang.

Rollene til mellomledere og ledere er like relevant hva det angår prioritering som det er å beskrive hvordan løpende og grunnleggende etterretning fungerer i praksis. Kanskje spesielt mellomledersjiktet. I punkt 4.1 diskuteres ringvirkninger av etterretningsledere sine spørsmål og føringer. Hvor vidt dette blir prioritert eller ikke vil avgjøres av hvordan mellomleder tolker situasjonen. Dette gjelder for det meste de tilfellene hvor det er tvil om viktigheten av spørsmålene som stilles, gis det en direkte ordre om å finne ut av noe så er saken klar, da skal det finnes ut av. Men alle de andre gangene, hvor spørsmålet stilles i en forsamling og forskjellige fagmiljøer hører at en faggruppe blir stilt spørsmål. Som mellomleder i akkurat den faggruppen krever det mot, kløkt og kunnskap nok til å ha is i magen og vente med svare det ut så kjapt som mulig. Selv om det for den faggruppen ikke er et prioritert spørsmål, så kan det tenkes at andre fagmiljø eller etterretningsledere kan påstå at akkurat dette spørsmålet var veldig viktig å svare på. Hvilket kan bety at akkurat denne mellomleder fremstår som en dårlig mellomleder. Om dette er frykttkultur eller ikke skal ikke denne oppgaven svare på, det som derimot er relevant for oppgaven er at slike situasjoner faktisk kan oppstå. For hvis muligheten for at disse situasjonen oppstår og kan oppstå er en indikasjon på at det ikke er ordentlig system for prioritering. Som videre er en indikasjon på at det ikke er fast prosess for hvordan det prioriteres mellom løpende og grunnleggende etterretning. Og ikke minst, hvem er det som prioriterer?

Ifølge etterretningssyklusen starter disse syklusene med et informasjonsbehov eller spørsmål fra etterretningsbruker eller kunde. For å kunne prioritere dette informasjonsbehovet vil det være

relevant å identifisere hvem som er kunden. Sees prosessen stort på er det Forsvarsdepartementet som årlig prioriterer etterretningsbehov fra norske myndigheter for å styre ETJ i en retning og se det opp imot ressursene som er tilgjengelig. *Prioriterte nasjonale etterretningsbehov* (PNEB) er produktet som Forsvarsdepartementet bruker til å justere rammene for etterretningsarbeidet årlig. Disse behovene brytes ned fra store generelle spørsmål til veldig små og spesifikke underspørsmål. På denne måten kan fordeles spesifikke spørsmål til forskjellige etterretningsdisipliner, så er det opp til flerkildemiljøet og sammenfatte svarene i et forsøk på å svare ut behovene i PNEB (Forsvaret, 2021). I teorien er dette svaret på hvem som prioriterer og hvordan det prioriteres. I praksis er et ikke så enkelt. For det første er det ikke alle disipliner som passer til å svare ut alle spørsmål. Samtidig er det i mange tilfeller slik at innsamlingsressurser må fordeles med hensikt i å være i stand til å besvare flest mulig spørsmål. Dette er prosesser som skjer internt i etterretningsorganisasjonen, og i disse prosessene vil det være mulig for ledere og mellomledere å påvirke prioriteringen. Denne måten å prioritere på tar heller ikke hensyn til hvorvidt det er løpende eller grunnleggende etterretning som har prioritet. Prioritering mellom løpende og grunnleggende er også noe som skjer internt i organisasjonen. Men det finnes unntak. Verden er stadig i forandring, og ved uforutsette hendelser øker presset på ETJ fra politisk hold. Dette presset kommer i form av produksjonspress, i form av å oppdatere både politisk og militær ledelse på pågående situasjoner. Den endelige kunde og bruker av strategisk etterretning er naturlig nok det politiske nivå, med statsminister som øverste leder. Under Ukraina-krigen i 2022 har det vært et betydelig økt press fra politisk hold om å bli orientert om situasjonen i Ukraina. Dette er etterretningsorienteringer som går under kategorien «løpende». Som oppgaven har nevnt tidligere er nettopp en av hovedforskjellene mellom løpende og grunnleggende etterretning dette produksjonspresset. Løpende etterretning må til enhver tid forholde seg til faste og oppdukkende tidsfrister i den hensikt å orientere beslutningstakere. Dette var tydelige under den russiske invasjonen av Ukraina, hvor forfatter selv erfarte at løpende etterretning ble prioritert helt naturlig. Årsaken til dette består sannsynligvis av forskjellige kombinerte grunner. Hvor den ene er informasjonsbehovet på politisk nivå, men også spenningen rundt det å jobbe med noe så nært som en krig i Europa. Ikke bare en krig i Europa, men en krig hvor Norges antatte største trussel, Russland, er aggressor og en aktør som viser frem skarpe kapasiteter. Dette kan tyde på at press fra beslutningstakere eksternt og internt, bevisst eller ubevisst spiller en rolle hva som prioriteres av løpende og grunnleggende etterretning. Men dette påvirkes også av enkeltanalytikere. Som drives mot å jobbe med det som er spennende og aktuelt, og samtidig kan analytikeren gjemme seg bak «the tyranni of current intelligence».

"The tyranni of current intelligence" er opplevd i ETJ ifølge intervjuobjektene. Som fersk analytiker er det lettere å falle i denne fellen, spesielt hvis presset fra ledelsen er der. Erfaring vil derimot bøte på dette problemet, usikker på om det har noe med kognitiv kvalitet å gjøre. Men mangel på både erfaring og kognitive evner er ikke et problem hvis det eksisterer en god etterretningsdialog. Men et av problemene med å publisere etterretningsrapporter er at det er vanskelig å etterprøve disse. Ta for eksempel en etterforskning i politiet, der kan ny informasjon eller dårlig etterforskningsarbeid etterprøves ettersom det er ikke like strenge regler for hemmelighet, i tillegg må skal etterforskning etterprøves i en rettsak. I etterretning er alt så hemmelig, slik at en etterretningsrapport validert med gyldighetsord er veldig vanskelig å etterprøve. Kommer det ny informasjon er det bare å si "basert på den informasjonen jeg hadde var dette en riktig analyse av situasjonen". Av denne grunn er vil det også være vanskelig å i etterkant å si om det prioriteringen var korrekt. På samme måte som at etterretning ikke er etterprøvbart, så vil også prioritering også være vanskelig å etterprøve.

Forrige avsnitt var inne på hvordan det prioriteres fra politisk hold gjennom Forsvarsdepartementet, samt hvordan det politiske hold tvinger frem et løpende fokus gjennom å øke produksjonspresset. En vinkel som ikke er nevnt som også kan påvirke hva som blir prioritert er rollen til ledere internt i etterretningen. Det er i de fleste tilfeller en blandet rolle som består av ledelse og styring. Med ledelse menes det å lede den stadig pågående etterretningsoperasjonen. Styring handler mer om den økonomiske og den forvaltningsmessige delen av det. Ifølge boken Militær Ledelse kreves det en balanse mellom både ledelse og styring for å oppnå suksess (Johansen et al., 2019). Litt avhengig av hvilket nivå lederen er på vil det være en av disse være mer fremtredende. Et enkelt eksempel er lagfører og versus Forsvarssjefen. En lagfører vil bedrive mesteparten av sin med ledelse, og i veldig liten grad styring. For forsvarssjefen vil dette være motsatt. Men så vil en forsvarssjef og en lagførers suksess også måles på helt forskjellige måter. En lagfører vil måles på hennes eller hans evne til å lede, som gjerne er basert på subjektive vurderinger gjort av lagførers overordnede. En forsvarssjef måles i hovedsak på kvantifiserbare ting. Som for eksempel økonomi, kjønnsfordeling i etaten og antall personellsaker (seksuell trakassering, mobbing osv.). I sjiktet mellom de lederne som bare driver med styring og de som bare driver med ledelse kan det oppstå et klassisk dilemma som kan ha innvirkning på hvordan det prioriteres. En leder som både skal lede en etterretningsoperasjon og samtidig skal bedrive styring av en virksomhet vil tidvis måtte velge mellom dette. I noen tilfeller vil det være slik at det kanskje er til det beste for etterretningen at grunnleggende etterretning

prioriteres. Bakdelen ved dette er at grunnleggende etterretning er på en måte usynlig. Verdien av grunnleggende etterretning kommer til sin rett ved forståelse av det skjer innen det løpende ved å gi kontekst og bedre forståelse (Forsvaret, 2021). Denne ledelsen i sjiktet mellom å bedrive ledelse og styring blir også målt. Men erfaringsmessig er det de kvantifiserbare faktorene som måles. Innen etterretning kan det være antall rapporter og orienteringer som er gitt innenfor en tidsperiode. Rapporter og orienteringer omhandler gjerne det løpende situasjonsbildet. Derfor er det veldig lett for en leder som er delt mellom styring og ledelse å prioritere det løpende etterretning. Rapporter og orienteringer om den løpende situasjonen i Ukraina har vært styrende for etterretningsarbeidet den første delen i 2022, erfarer forfatter. År med grunnleggende arbeid skaper både kontekst og skaper nye spørsmål, men denne hendelsen som er av en slik overveldende karakter og så nær Norge gjør at grunnleggende etterretning kommer i annen rekke. Og dette er ikke noe som merkes med en gang, men en teori som gjennom flere samtaler er at den grunnleggende etterretning sakte, men sikkert forvitrer. Skal det prioriteres mellom etterretning som er synlig for og usynlig, det vil si mellom løpende og grunnleggende etterretning, vil nok det som gir synlig resultater være å foretrekke. Dette på tross av at det på lang sikt vil gjøre etterretningsorganisasjonen i dårligere stand til å produsere etterretning. Årsaken til det er at hvis løpende etterretning blir prioritert vil det gi et godt inntrykk av både organisasjonen og den leder som prioriterer, i en fotballkamp mellom løpende og grunnleggende vil stillingen da være 2-1. Dette grenser til politisering, hvor en utformer etterretning for egen eller organisasjonens vinning. Dette er et begrep som er skrevet mye om innen etterretningsslitteratur, som oppgaven redegjør for i punkt 1.3.4. Så selv om det i de fleste tilfeller å prioritere løpende etterretning fremfor grunnleggende vil det være politisering, eller det akademisk nyetablerte begrepet styrt etterretning. Styrt etterretning vil da være noe som skjer på det litt lavere nivået, mens politisering er et begrep mer myntet på å tilfredsstillere politikere.

For at etterretningssyklusen skal fungere, ikke bare på tvers av løpende og grunnleggende etterretning men generelt, er det en forutsetning at etterretningsbruker baserer neste syklus i etterretningshjulet på den forrige (Phythian, 2013). Hvis prioriteringen løpende og grunnleggende etterretning ikke er basert på den forrige syklusen er også dette veien til å miste kontekst. Forfatter ha erfart at dette fenomenet innen norske etterretningsorganisasjoner betrakter som å hoppe etter de kaninene som dukker opp. Hvis en person hopper etter en kanin i skogen lenge vil personen til slutt ikke vite hvor i verden personen eller kaninen er. På samme måte vil det være med etterretning. Prøver man å alltid ha kontroll på det løpende etterretningsbildet uten å foreta dypere analyser for å forstå mer enn bare «hva», vil det til slutt ikke herske noen forståelse for «hvorfor». Da vil

konteksten til etterretningsbildet mangle, og uten kontekst er det vanskelig å vite hva som egentlig foregår. En konsekvens av manglende kontekst kan være manglende evne til å varsle. For å være i stand til å varsle er etterretningsorganisasjonen helt avhengig av å vite hva som er innenfor «normalbilde» og hva som ikke er det. Hva som er vanlig og ikke er en veldig viktig del av hva konteksten grunnleggende etterretning skal bidra med til løpende etterretning. En logisk slutning å trekke er at hvis den grunnleggende kunnskap svekkes, så vil det løpende domenet være i mindre stand til å varsle. Derfor er det viktig å prioritere grunnleggende etterretning, på tross av det ikke gir synlige resultater like kjapt som løpende etterretning kan.

4.3 Hva er fordeler og ulemper med en slik organisering

Det har ikke vært til å unngå å skrive om hvordan løpende og grunnleggende etterretning er organisert, det har allerede vært berørt både direkte og indirekte. Det hersker usikkerhet om det er hensiktsmessig å dele opp løpende og grunnleggende etterretning, men også hvordan det deles opp. Om delingen er på tid eller for eksempel hendelse.

I dette underkapitlet skal det gjøres et forsøk på å se enda nærmere på hvilke ulemper og fordeler det er ved å organisere det slik. Først må det vises hvordan det er organisert i dag og hvordan denne organiseringen fungerer i praksis. For hvis det er en ting oppgaven har vist hittil er det at det er en ting hvordan det er tenkt å være, og tidvis en helt annen hvordan det faktisk er.

I Etterretningstjenesten har det siden murens fall vært et tidsskille på løpende og grunnleggende etterretning. Eksempelvis kan fokuset til løpende etterretning være alt fra 0-48 timer frem i tid. Det som har skjedd før etter dette tidsvinduet tilhører grunnleggende etterretning. Hva er fordelene og ulempene med dette?

Om det er en fordel eller ikke vil nok variere fra situasjon til situasjon, men dette skillet er tydelig og tilsynelatende lett å forholde seg til. Eksempelet er fiktivt og gir kanskje et feil bilde, men prinsippet om tydelighet er det samme. Har det skjedd, så vil en dypere analyse overføres fra løpende til grunnleggende etterretning. På denne måten kan løpende etterretning fokusere videre på som skjer og skal skje innen 48 timer. Likeledes vil det være med hendelser som skjer lengre frem i tid enn 48 timer. En planlagt øvelse vil for eksempel være en del av grunnleggende etterretning å forstå seg på. Et sannsynlig estimat på hvordan øvelsen vil foregå overføres så til løpende etterretning. På denne måten kan løpende etterretning følge øvelsen og rapporterte på eventuelle avvik. Dette er ikke ulikt metoden som brukes på taktisk og operasjonelt nivå. Da kan grunnleggende etterretning sammenlignes med planfasen før en operasjon. Løpende etterretning følger deretter øvelsen og

sammenligner det som faktisk skjer med det som var forventet. Sees løpende og grunnleggende på denne måten virker det fornuftig og logisk. Men som nevnt tidligere, å finnes det i slike tilfeller en slags slutttilstand. Er det da mangelen på en slutttilstand som gjør det samarbeidet mellom løpende og grunnleggende etterretning så vanskelig? Så om denne type organisatorisk deling fungerer med en slutttilstand, så er det kanskje det strategiske nivået sin evne til å definere et felles mål som alle kan jobbe mot som er problemet og ikke, organiseringen i seg selv. Likevel er det sjelden denne tidsdelingen nyttes i praksis, den omtales enten som fiktiv eller i beste fall retningsgivende og ikke en bastant grense for skillet mellom løpende og grunnleggende etterretning.

Så om denne tidsdelingen er fiktiv så heller det mot at Etterretningsdoktrinen sin måte å definere løpende og grunnleggende etterretning på er mer korrekt i praksis. Hvor da løpende etterretning konsentrerer seg om hendelser og situasjoner som er oppdukkende eller pågående. Og grunnleggende etterretning sitt bidrag inn i det løpende er å gi kontekst (Forsvaret, 2021). Løpende etterretning følger altså hendelser som er pågående. Og en pågående hendelse også vare utover tidsdelingen, som igjen er et argument for at tidsdelingen i mange tilfeller er fiktiv eller ledende. Grunnleggende sine oppgaver blir som før, nemlig det å gi kontekst til hendelsen. Hvis det er en øvelse som er planlagt, blir det som i eksempelet i forrige avsnitt. Grunnleggende gir et estimat på hvordan øvelsen forløper basert på historikk andre statiske faktorer, samt nye eller manglende kapasiteter hos fienden. Dette gir grunnlag for å løpende og gir dem et sett med forventninger til øvelsen. Dette kan løpende bruke til å se om øvelsen går som forventet eller ikke, hvor det som er utenfor normalen blir rapportert og går til grunnleggende for en dypere analyse (Forsvaret, 2021). Her legger doktrinen også opp til at varslingsoppdraget skal løses. Men som punkt 4.2 blir varslingsoppdraget vanskeligere om ikke grunnleggende etterretning også prioriteres.

Samtlige intervjuer i forbindelse med denne oppgaven kan konkludere med at tidsinndelingen i beste fall er veiledende. Samtidig er det en felles oppfattelse at definisjonene av løpende og grunnleggende etterretning i *Forsvarets etterretningsdoktrine* for svakt definert. Mellom gjeldende doktrine, den praktiserende tidsdelingen og hva som oppleves som den faktiske utøvelsen av samarbeidet mellom løpende og grunnleggende etterretning finnes altså et svar på hvordan det er organisert. Men det finnes ingen tvil om at det faktisk er organisatorisk en ansvarsfordeling mellom løpende og grunnleggende. For å forstå dette ser oppgaven til boken *Balansegang* skrevet av Olav Bogen og Magnus Håkenstad. De ser på omstillingen av Forsvaret etter den kalde krigen, og ser på hvordan Forsvaret har utviklet seg. Ut ifra dette er det mulig å trekke noen logiske slutninger i utviklingen av ETJ under den samme tidsepoken.

Det ble innledningsvis nevnt at selve organiseringen som skiller løpende og grunnleggende etterretning oppsto i kjølvannet av murens fall. Årsaken til dette var usikkerheten som oppsto da Sovjetunionen ble til Sovjetstater uten klar retning og rolle i verdenssamfunnet, og løpende etterretning ble opprettet for å overvåke den nye situasjonen (Stenslie et al., 2019). Etterretningstjenesten ble opprettet under andre verdenskrig i 1942, og er har 80-årsjubileum i 2022 (Forsvaret, 2021). I løpet av disse 80-årene har det trolig alltid vært et aspekt av løpende etterretning, men det var ikke før murens fall det ble offisielt gjennom at grunnleggende og løpende ble skilt ut i form av organisering. Grunnleggende etterretning kan derfor sees på den voksne, og løpende etterretning som ungdommen i forholdet mellom disse to. På 2000-tallet var hovedfokuset på løpende etterretning i Afghanistan for å støtte de norske og allierte styrkene på oppdrag. Dette fokuset begynte å endre seg med Russlands invasjon av Georgia, da i retning av fokuset som lignet mer på det som var under den kalde krigen. Oppsummert har løpende etterretning hatt tre distinkt forskjellige perioder. På 1990-tallet var det nytt og spennende, men ingen visste helt hvor løpende etterretning passet inn. Av den grunn var det behagelig for løpende etterretning at Norges bidrag i Afghanistan ble så stort og vedvarende på 2000-tallet, fordi støtten til de norske styrkene var i hovedsak løpende grunnet oppdragets natur. Videre etter 2008 begynte fokuset å endre seg fra Afghanistan tilbake til Russland, som etter andre verdenskrig har vært hovedfokuset til Etterretningstjenesten (Bogen & Håkenstad, 2015). Etter annekteringen av Krim i 2014 var dette hovedfokuset igjen, og løpende etterretning har igjen måttet finne sin rolle det siste tiåret. De siste ti årene har altså løpende etterretning prøvd å finne sin rolle på nytt, samtidig som grunnleggende etterretning har prøvd å finne en måte forholde seg til løpende etterretning. Det er ennå ikke helt klart hvem som gjør hva i visse situasjoner, som alle er forskjellige. Rammene for rundt hvem som gjør hva har ennå ikke klare skillelinjer. Som betyr at i rolige perioder kan både løpende og grunnleggende etterretning jobbe med hendelser og situasjoner nært i tid. Motsatt, i hektiske perioder kan de begge jobbe grunnleggende, rett og slett fordi løpende etterretning ikke får tilstrekkelig støtte til å sette hendelser i kontekst. Dette får en til å stille spørsmål om disse rammene. Det er uklart fra situasjon til situasjon om hvem som tar avgjørelsene om hva som skal prioriteres av grunnleggende og løpende, og det er uklare linjer angående hva som faktisk er løpende og hva som er løpende. Dette viser seg å være en årsak til friksjon mellom disse to, som ifølge Forsvarets etterretningsdoktrine skal fungere som i symbiose.

Gjennom intervjuene er det tydelig at denne organiseringen gjør at det i mange situasjoner fører til dobbeltarbeid. Men er dette dobbeltarbeidet er på grunn organiseringen, eller er det et symptom på en annen utfordring i etterretningsorganisasjoner? Etterretningsorganisasjoner gjennomgår en omstilling, eller bør gjennomføre en omstilling. En omstilling som går fra *need to know* til *need to*

share (Hatlebrekke, 2019). Det kan være vanskelig for alle organisasjoner å gjennomgå omstillinger som rokerer med noe som er så nært kjernevirksomheten, og for etterretningsorganisasjoner er en av kjernevirksomheten å bedrive hemmelighold i den hensikt å sikre informasjonen i fremtiden. Altså, ikke avsløre hvordan vi får tak i informasjon. Hemmelighold kan altså ved tidligere anledninger ha vært grobunn for at en analytiker på løpende og en analytiker på grunnleggende har tilnærmet lik database, to stykker som gjør det samme er i dette øyemed dobbeltarbeid. Da kan det ha vært slik at grunnleggende ikke har ønsket å dele med løpende basert på at løpende ikke «trengte å vite». I dag erfares det at det å dele informasjon er betraktelig lettere. Evnen til å dele er derimot blitt en utfordring. Mangel på evne til å dele kan tidvis føre til dobbeltarbeid, men da av andre årsaker enn *need to know*. Den moderne utfordring kan løses ved å ha riktige verktøy, og da vil organiseringen mellom løpende og grunnleggende etterretning være hensiktsmessig. Da vil analytikere på hver sin side ha tilgang til den samme informasjon, men fokus og bruk vil være forskjellig. Friksjonen mellom løpende og grunnleggende har siden skillet oppsto på 1990-tallet gått fra å bli skapt av en motvilje til å dele informasjon, til friksjon skapt av det å tilgjengeliggjøre informasjon som ønskes delt.

Ifølge Waage sitt bidrag i boken *Etterretningsanalyse i den digitale tid* er skillet mellom løpende og grunnleggende skapt for å håndtere en mer uforutsigbar verden. Samtidig argumenterer Waage for at under den kalde krigen var etterretningsorganisasjoner sannhetssøkende og ute etter å avdekke hemmeligheter. I den «digitale tid» er ambisjonene høyere. Etterretningsorganisasjoner skal i dag løse mysterier og i mye større grad være i stand til å predikere (Stenslie et al., 2019). Derfor er delingen mellom løpende og grunnleggende etterretning noe passer meget bra inn i den digitale tid. Grunnleggende etterretning er en nødvendighet for være i stand til å løse mysterier og predikere fremtidige hendelsesforløp. Samtidig er løpende etterretning en viktig del av etterretningsorganisasjonens evne til å følge hendelser i en skiftende verden, samt skille ut hva som er viktig og relevant og ikke. Nå har det blitt sånn at løpende etterretning har fått ansvaret for å holde de periodiske situasjonsorienteringene for beslutningstakere internt i Forsvaret og opp til det høyeste politiske nivå. Med dette følger et produksjonspress som i praksis krever mer enn det litteraturen tillegger det. Under invasjonen av Ukraina har dette presset ført til at løpende etterretning ikke har vært i stand til å følge andre hendelser enn akkurat dette nettopp på grunn av produksjonspresset fra intern og politisk ledelse. En slutning er at hensikten med denne delingen i utgangspunktet er full av gode intensjoner, men det virker ikke som om dette er noe som fungerer i praksis. Så selv om organiseringen av løpende og grunnleggende etterretning passer godt inn i Waages visjon, så finnes det ingenting som taler for eller imot organiseringen. Bortsett fra at det passer godt inn i en beskrivelse av det Waage mener er noe etterretningsorganisasjoner bør strebe etter. Tanken bak løpende etterretning stemmer for øvrig bra med hvordan Grongstad ser på

utviklingen av etterretningsfaget. Under den kalde krigen var det faste informasjonsbehov som i all hovedsak handlet om Sovjetunionen. Dette har utviklet til et globalt fokus hvor målene også er mer dynamiske (Røseth & Weaver, 2020). Grongstad og Waage har sammenfallende intensjoner for løpende etterretning, og sånn sett kan dette sees på som en fordel med denne organiseringen. Det er et gap mellom disse visjonene og hvordan det fungerer i praksis. Og vil delingen mellom løpende og grunnleggende etterretning være positivt hvis det passer en visjon, selv om det ikke utøves etter intensjonen eller visjonen i praksis.

Deling mellom løpende og grunnleggende etterretning, om det er en tidsdeling eller hendelsesdelt, er likevel avhengig av personellets beskaffenheter. Hatlebrekke sin påstand om at etterretningsorganisasjoner er helt avhengige av analytikere med gode kognitive evner. Dette for å unngå etterretningssvikt som under Yom Kippur i 1973 (Hatlebrekke, 2019). Vil skillet mellom løpende og grunnleggende etterretning minske eller øke sjansen for slike hendelser er et spørsmål som må stilles. Og krever det høyere krav til kognitive evner innenfor det løpende versus det grunnleggende, eller er det motsatt. Tid vil være en faktor som påvirker de kognitive evnene, med andre ord er det naturlig å tenke at dette vil være viktig å rask og god kognitiv evne innenfor løpende. På den andre siden vil oppgavens natur være enklere. Løpende skal være en førstelinjes analyse som gir oversikt i over en eller flere situasjoner og lener seg på kontekst opparbeidet i det grunnleggende miljøet (Forsvaret, 2021). Grunnleggende etterretning har derimot tid til å bruke de kognitive evnene. Men innenfor det grunnleggende miljøet vil det være en risiko for å gifte seg med egne teorier. Informasjon som jobber imot dette vil da forkastes, med mindre analytikeren har gode kognitive evner som gjør at evnen til å forkaste gamle teorier på bakgrunn av ny informasjon. Dette er en noe forenklet beskrivelse av hvordan mangel eller besittelse av kognitive evner kan påvirke etterretningsprosessen negativt. Organiseringen av løpende og grunnleggende etterretning gir muligens flere ledd hvor etterretningsprosessen er utsatt for menneskelig feil eller påvirkning.

5 Konklusjon

5.1 Delkonklusjon 4.1

På papiret opererer ETJ med en tidsdeling for å definere hva som er løpende og hva som er grunnleggende etterretning. Denne tidsdelingen blir ikke alltid fulgt, og når den brytes er det ikke alltid tydelig hvem som bestemmer dette. Definisjonen i Forsvarets etterretningsdoktriner er veldig flytende, så det er ikke mulig å bruke doktrinen til å avdekke eventuelle feiltolkninger av som er løpende og hva som er grunnleggende etterretning. Doktrinen eller andre regelverk kan med andre

ord ikke brukes som rettesnor i etterkant der hvor løpende etterretning har begitt seg inn på grunnleggende etterretning sitt område, eller motsatt. Det vil være ledere på de forskjellige nivåene som vil være nødt til å bedømme dette, og her vil det finnes rom for at konflikter mellom løpende og grunnleggende etterretning vil oppstå.

Er det derimot planlagt å følge en hendelse på forhånd spiller de to fagfeltene hverandre veldig gode. Grunnleggende etterretning leter frem historiske eksempler på samme type hendelse og legger frem hva som kan forventes under den planlagte aktiviteten. Løpende etterretning følger så den forutsette hendelsen, og har en omtrentlig kunnskap om hva som foregår og hva som vil skje videre. Dette er noe som beroliger ledere internt i Forsvaret, og både løpende og grunnleggende får jobbe litt i fred og forholder seg til normale rapporteringsrutiner. Bakdelen ved denne måten å jobbe på er at det er tidkrevende i forkant av hendelsen, samt at hendelsen må være kjent i forkant og det er ikke alltid tilfellet.

I tillegg til å ha ansvar for pågående hendelser og den nærmeste fremtid i henhold til tidsdelingen, har løpende etterretning ansvar for den periodiske rapporteringen. Et produksjonspress om skal tilfredsstille intern ledelse, toppledere i Forsvaret og helt opp til Statsministerens kontor. Dette er noe grunnleggende etterretning ikke tar innover seg. Dette produksjonspresset kommer ofte med uforholdsmessig lite tid til forberedelser. Løpende snur seg til grunnleggende etterretning og ber om alt de har på temaet, gjerne uten å gå igjennom de definerte kommandolinjer. Hastesaker i forbindelse med produksjonspress kan da bli en mulig kilde til friksjon mellom løpende og grunnleggende etterretning. Det er løpende etterretning som kjenner på produksjonspresset, men det er også det samme personellet som representerer analytikerens kontaktflate mot ledere. Det er viktig at lederne er klar over hva de sier under slike orienteringer. Spørsmål i slike seanser kan få ringvirkninger. Disse ringvirkningene kan skape mye merarbeid nedover i organisasjonen, som ikke alltid er hensiktsmessig. Dette er en del av lederansvaret på samme måte som det er et lederansvar å sørge for at analytikere ikke faller inn i «the tyranni of current intelligence».

Etterretningsorganisasjoner er helt avhengig av de formelle og uformelle etterretningsdialogene. Dette fordrer at ledere tar ansvar for å skape arenaer hvor denne uformelle dialogen kan gå. Eller så må analytikere selv ta ansvar for denne dialogen, men det krever at analytikerne har integritet og det som Hatlebrekke kaller gode kognitive evner. Det er mange fallgruver i forbindelse med de uformelle etterretningsdialogene, analytikere søker dialog med miljøer de føler seg velkommen og tilpass i. Dette kan føre til at analytikere får et skjevt bilde av situasjonen grunnet sosiale preferanser.

Den uformelle etterretningsdialogen er også et tegn på at etterretningssyklusen er noe gammel. Globalisering, dynamiske aktører og trusselen i cyber gjør at disse uformelle dialogene er helt nødvendig for å følge det tempoet som må til for å være i stand til å levere relevant informasjon til riktig tid. Det kan se ut til at ETJ til en viss grad følger etterretningssyklusen slik den er beskrevet i Forsvarets etterretningsdoktrine, som er relativt likt som under og rett etter andre verdenskrig. I de tilfellene hvor det formålstjenlig tas det snarveier som kan ligne litt på det Peter Gill og Mark Phythian beskriver som *web of intelligence* (Phythian, 2013). I dette nettverket åpnes det for muligheter til å beslutte hurtig der det er nødvendig, også på grunnlag av ufullstendig informasjon.

Til sammen ser det ut til at måten forholdet mellom løpende og grunnleggende er på i praksis gjør at de står i fare for å bli utsatt for uheldige situasjoner. I disse uheldige situasjonene gis det større rom for menneskelige feil, som igjen kan føre til etterretningssvikt, både innen løpende og grunnleggende etterretning.

5.2 Delkonklusjon 4.2

Det kommer frem i diskusjonen at det eksisterer et mulighetsrom hvor mellomledere kan bli stilt i et dårlig lys på bakgrunn av hvordan de prioriterer. Dette kan indikere at arbeidsmiljøet i ETJ kan tidvis være preget av en frykttkultur. Dette er ikke noe denne oppgaven skal svare på, men det er noe som i stor grad kan være med på å påvirke prioritering og tidsbruk i organisasjonen. Det som kommer frem, er at det i noen tilfeller kan være mellomledere som prioritere løpende etterretning for å ikke bli stilt i et dårlig lys i ettertid. Det er ikke meningen at fagekspertene skal være redde for å ta beslutninger innen fagfelt de selv er eksperter på. Spesielt ikke på bakgrunn av press utenfra. Dette er et tegn på at det er uklart hvem som prioriterer mellom løpende og grunnleggende etterretning.

En annen faktor i forskjellen mellom løpende og grunnleggende etterretning er at løpende har produksjonspress i mye større grad enn grunnleggende. Dette produksjonspresset kommer stammer gjerne fra toppledelsen i Forsvaret eller fra politisk hold, samtidig som det avkreves daglige andre periodiske rapporter fra den løpende siden av etterretning. Erfaringsvis blir løpende etterretning i større grad styrt av hva som skal produseres, og ikke i like stor grad av etterretningssyklusen. Samtidig kan toppledelsen i ETJ ha utfordringer med det å ha blandede roller. I det ene møtet skal ledere lede en etterretningsoperasjon, og i det neste skal lederen være økonom og sørge for at kostnadene blir holdt nede. Ledere, spesielt toppledere, blir målt på det kvantitative samt det som er

synlig for andre toppledere og politikere. Det som er synlig er løpende etterretning, som i de fleste tilfeller orienterer ledersjiktet om situasjonsbildet. Samtidig er det løpende etterretning som bidrar mest til antall rapporter produsert. Derfor vil det bli lett å prioritere løpende etterretning, ettersom de bidrar til godt omdømme for organisasjon og ledere i organisasjonen.

På analytikernivå kan fenomenet «the tyranny of current intelligence» oppstå. Dette fenomenet oppstår gjerne hvis en analytiker har oppgaver innenfor både løpende og grunnleggende etterretning, og blir tvunget til å velge mellom de to. Av naturlige årsaker velger mennesket ofte minste motstands vei (Kahneman, 2013), og det er i dette tilfellet løpende etterretning. Det blir som å velge mellom å avdekke hemmeligheter og løse mysterier. Ifølge Waage er det å løse mysterier noe etterretningsorganisasjoner bør tilstrebe å få til, og et vanskelig steg å ta videre etter arven fra den kalde krigen (Stenslie et al., 2019). Dette er noe ledere bør være klare over, men forfatter erfarer at dette fenomenet ikke er viden kjent ETJ. Videre kommer det frem at etterretning ikke kan etterprøves på lik linje som en etterforskning i politiet. Skjer det en feil i en politietterforskning kan politiet gå tilbake starte etterforskningen hvor da nye bevismaterialer kan tas høyde for. Slik er det ikke med etterretning, for etterretning er en kvalifisert gjetning om hva som har skjedd eller skal skje, basert på den informasjonen som er tilgjengelig i det øyeblikket vurderingen skal foretas. Skjer det en feil betyr det ikke at vurderingen er dårlig. En analytiker eller gruppe kan gjemme seg bak at vurderingen ble tatt på bakgrunn av. På samme måte som at etterretning er vanskelig å etterprøve, så vil prioritering også være vanskelig å etterprøve uten å ha vært inkludert i prosessen fra starten av.

Det er vanskelig å definere hvilke funksjoner ETJ har for å prioritere mellom løpende og grunnleggende etterretning. Under punkt 4.1 kommer det også frem at det er vanskelig å se at etterretningssyklusen brukes aktivt i etterretningsprosessen i praksis, og hvordan etterretningssyklusen brukes i samhandlingen mellom løpende grunnleggende. I en mangel av en fastsatte funksjoner for samhandling og prioritering er det i mange tilfeller opp til enkeltmennesker å foreta vurderingen på hva som bør prioriteres. Avhengig av situasjon kan dette foregå på forskjellige nivåer i en etterretningsorganisasjon. Uansett hvilket nivå vurderingene tas på er det sterke indikasjoner på at det er naturlig å prioritere løpende etterretning fremfor grunnleggende. På sikt vil dette gjøre at løpende informasjon vil få mindre og mindre relevant kontekst. Denne konteksten er veldig viktig for å ivareta varslingsoppdraget ETJ har ovenfor nasjonen Norge. For det å være i stand til å varsle om en hendelse og hva slags betydning det kan ha, er ETJ helt avhengig av å ha kunnskap om konteksten rundt hendelsen. Denne kunnskapen opparbeides innen grunnleggende etterretning. Derfor er det viktig å ha en god balanse mellom prioriteringen av løpende og grunnleggende

etterretning. Hvordan dette skjer, og hva konsekvensene er kanskje et spørsmål som bør følges opp videre innen forskningsmiljøene som fokuserer på etterretning.

5.3 Delkonklusjon 4.3

Forsvarets etterretningsdoktriner er uklare i hvordan den beskriver forskjellen mellom løpende og grunnleggende etterretning. Forklaringen på de to er ikke dårlig eller mangelfulle, det mangler en bestemtighet som definerer klart hva som er hva. Dette gjør at det som i utgangspunktet er grunnleggende etterretning i ytterste konsekvens kan defineres som løpende. Og hvis dette er tilfellet skapes det rom for uenigheter om hvilket ansvar løpende etterretning har og hvilket ansvar grunnleggende etterretning har. Men, i forsøket på å presisere hva som er løpende etterretnings sitt ansvar har ETJ satt opp en tidsdeling, som i oppgaven er eksemplifisert som 0-48 timer. Denne delingen er opplevd i beste fall som retningsgivende og i mange tilfeller som fiktiv. Men er dette på grunn av den uklare definisjonen i doktrinen, eller er praksis opphavet til den løse definisjonen i doktrinen.

Løpende etterretning har i praksis eksistert lenge, men det var ikke før etter murens fall at det løpende etterretning fikk en egen boks i organisasjonskartet. Hensikten med dette var å følge utviklingen i verden utover det som var vanlig under den kalde krigen. 90-tallet var en usikker tid, spesielt med tanke på hva de gamle sovjetstatene ville foreta seg etter oppløsningen. På nivåer under det strategiske er enkelt å se fordelene med samarbeidet mellom løpende og grunnleggende etterretning, men dette er på grunn av en felles slutttilstand. På strategisk nivå er særdeles vanskelig å finne en felles slutttilstand. Funksjonen til løpende etterretning på 90-tallet var å ha et globalt fokus og detektere de forhold som angikk eller kunne påvirke Norge. Grunnleggende etterretning fortsatte sitt gamle oppdrag i mangel av andre oppdrag, samtidig var det viktig å følge utviklingen av Russland som nasjon da den kalde krigen nettopp var avsluttet. Poenget er at de ikke hadde felles slutttilstand, og uten felles slutttilstand er det vanskelig å samarbeide. Denne slutttilstanden er fortsatt vanskelig å identifisere, og i mangel av en felles slutttilstand indikerer at denne form for organisering er utfordrende å forholde seg til på strategisk nivå.

Delingen mellom løpende og grunnleggende etterretning har en tanke bak seg som både Grongstad og Waage mener er god. Uten å ta hensyn til om delingen er på tid, hendelse eller andre måter er intensjonen god. Som nevnt i forrige avsnitt ble løpende etterretning etablert i den hensikt å overvåke det nye verdensbildet. Dette er relevant i dag også, for som Grongstad sier blir

etterretningsorganisasjoner tvunget til å ha et globalt fokus samtidig som relevante aktører og mål blir stadig mer dynamiske. Løpende etterretning er den delen av etterretningsorganisasjonen som har et stort potensial til å ta ansvar for dette, og det må vurderes hvordan dette kan gjøres på en fornuftig måte. Det er en annen diskusjon, som omhandler verktøy og metode innenfor etterretning i den digitale tid, ikke bare analyse. Vil for eksempel en revolusjon innen analysemetode, strukturering av data og tilgjengelighet av data gjøre denne oppgaven irrelevant? Hvis det er en mulighet, så applauderer forfatter dette. Uansett vil dette være relativt langt frem i tid, derfor vil kanskje denne oppgaven være relevant og kanskje kunne brukes som et argument for en slik revolusjon.

Hensikten med den organisatoriske delingen av løpende og grunnleggende etterretning tåler tidens tann. Men organiseringen er uklar og defineres forskjellig fra gang til gang, det vil si at det løses forskjellig ved en hendelse og den neste. Dette gir ingen forutsigbarhet i hvordan denne organiseringen skal løse oppdukkende utfordringer, og vil dermed tvinge analytikere, mellomledere og ledere til å finne opp kruttet på nytt. Og det gir lite rom for forbedring og utvikling av samarbeidet. Det er også uklarerhet rundt om det er, skal være, et organ over løpende og grunnleggende som har til hensikt å sy sammen informasjon og i større grad styre samarbeidet. For det finnes også rom i organiseringen for å begå menneskelig feil, og som Hatlebrekke er inne på, er det mennesker som begår etterretningssvikt.

5.4 Konklusjon

Forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning er preget av mye usikkerhet. I praksis håndteres hendelser uten et bestemt mønster eller form for å løse hvordan saker skal håndteres. Etterretningssyklusen er et utgangspunkt som ligger til grunn, men der hvor tiden blir for knapp eller etterretningssyklusen av andre grunner ikke holder mål, så gjøres ting på andre måter. Og det kan det være gode grunner til, men da iverksettes ikke prosesser på grunn av systemet, men på tross av det. Spesielt løpende etterretning blir tvunget til å ta snarveier fordi de har et enormt produksjonspress. Dette gjør at produksjonspresset blir ledende, og ikke etterretningssyklusen. Presset fører til at løpende etterretning søker informasjon om kontekst hos de som jobber med grunnleggende etterretning, og sånne hurtigbestillinger utenfor kommandolinjer skaper rom for utilsiktet og unødvendig friksjon. Måten løpende og grunnleggende etterretning forholder seg til hverandre i praksis ikke strukturert nok.

Hvordan og hvem som prioriterer mellom disse to er også en prosess som enkelt kan påvirkes av andre forhold enn selve viktigheten av situasjonen. Oppgaven har kommet frem til at det er naturlig

å velge å prioritere løpende etterretning i de fleste situasjoner. Prioritering av løpende gagnar organisasjon og ledere personlig. Den grunnleggende kunnskapen som skaper kontekst til den løpende informasjonen vil sakte, men sikkert gå ut på dato, men vil relevante ledere oppdage dette før den løpende etterretning ikke har kontekst lenger og således ikke vil være relevant? Selve organiseringen av etterretningsorganisasjonen med løpende etterretning som en egen boks i organisasjonskartet viser seg å være fornuftig i en uoversiktlig verden. Likevel er det indikasjoner på at forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning trenger et organ over seg eller tydeligere ledelse og rammer. Dette bør i større grad styre etterretningsprosessen mellom grunnleggende og løpende. Dette kan bidra til å unngå *styrt etterretning* og uønsket friksjon. Samtidig kan bedre ledelse og tydeligere rammer bidra til å skape balanse mellom prioriteringen av løpende og grunnleggende etterretning. En balanse her vil at ETJ vil være i bedre stand til å ivareta varslingsoppdraget sitt i tråd med intensjonen til *Forsvarets etterretningsdoktrine*.

Problemstillingen til denne oppgaven var:

I hvilken grad er forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning en utfordring i Norge?

Og ja, her finnes det en rekke utfordringer. Det er i altfor stor grad opptil enkeltpersoner å navigere seg gjennom forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning. Oppgaven viser flere eksempler på arenaer hvor mennesker blir utsatt for situasjoner hvor de kan gjøre feil. Slike situasjoner vil alltid oppstå, men det finnes rom for forbedring av metode og organisering av hvordan løpende og grunnleggende skal forholde seg til hverandre. Det som Hatlebrekke er inne på hva det angår å ansette riktig personell med gode kognitive evner utkrystalliserer seg. I mangel av faste prosesser mellom disse løpende og grunnleggende etterretning blir mennesket viktig for å få det til å bli bra, kanskje litt for viktig. Så det endelige svaret er at oppgaven har avdekket at det finnes utfordringer, men at disse løses på grunn mennesker. Og der hvor det er mennesker involvert vil det være større rom for *styrt etterretning* og *politisering*. Men dette løses i noen tilfeller uten uenigheter, og i andre tilfeller kan det føre med seg masse frustrasjon. I verste fall kan dette føre til etterretningssvikt med og uten konsekvenser. I verste fall vil dette gjøre at etterretningsorganisasjonen ikke klarer å løse varslingsoppdraget, og klarer ikke en etterretningsorganisasjon vil staten spørre seg selv om det er nødvendig med en etterretningsorganisasjon. Et av de mest interessante funnene i oppgaven er at det er naturlig å prioritere løpende etterretning. Hvis det går på bekostning av grunnleggende etterretning vil det på sikt svekke ETJ sin evne til å beskrive kontekst rundt hendelser, ulykker og situasjoner som oppstår. Kontekst rundt det løpende situasjonsbildet er ekstremt viktig i forbindelse med varslingsoppdraget.

Uten et system eller funksjon for prioritering mellom løpende og grunnleggende etterretning er det naturlig å prioritere løpende etterretning. Sakte, men sikkert, og uten at merkes før det er for sent, vil ETJ sin evne til å ivareta og løse varslingsoppdraget svinne hen. Klarer ikke ETJ å ivareta dette oppdraget i henhold til doktrinen, så kan dette faktisk ha katastrofale følger for Norge som nasjon.

6 Veien videre

Det oppgaven ikke har berørt er hvordan kan løpende og grunnleggende etterretning organiseres og samarbeide for i størst mulig grad være uavhengig enkeltpersoner. Finnes det verktøy eller metoder som kan forbedre dette samspillet, eller er løpende etterretning en så ung disiplin at det må gis tid før det kan trekkes noen konklusjoner. Eller må det fattes tiltak for å tvinge frem en riktig balanse mellom løpende og grunnleggende etterretning. Om det vil være nødvendig og hvilke tiltak er spørsmål som bør sees nærmere på. Et annet aspekt ved oppgaven som var interessant var dette samspillet mellom løpende og grunnleggende etterretning, hvor grunnleggende gir kontekst til løpende. Hva skjer med løpende etterretning hvis konteksten mangler, og hvordan merker organisasjonen at konteksten er borte. Dette er de temaene som består ubesvart etter arbeidet med denne oppgaven som ville vært meget interessant å få svar på. Det er også gjort et forsøk på å definere begrepet *styrt etterretning*. Det begrepet er nært beslektet begrepet *politisering*, hvor forskjellen er at *styrt etterretning* er noe skjer på lavere nivå, og hvor innsamling og analyse styres mot å finne et ønsket svar. *Politisering*, enkelt forklart, er tilpasning av etterretning for å tilfredsstille politikere. Det vil være veldig interessant å se begrepet *styrt etterretning* bli utfordret. Videre hadde det vært interessant ta en grundigere gjennomgang av hvilke funksjoner som brukes til å prioritere mellom løpende og grunnleggende etterretning, og samtidig prøve definere hvordan det prioriteringen skjer generelt. Det vil kanskje gi et grunnlag for å lage funksjoner og systemer som ikke her personavhengige. Dette er altså et frempek til personer som ønsker å skrive om etterretning i fremtiden.

Litteraturliste

- Aberbach, J. D., & Rockman, B. A. (2002). *Conducting and Coding Elite Interviews*. 35(4).
- Andrew, C. M., Aldrich, R. J., & Wark, W. K. (Red.). (2009). *Secret intelligence: A reader*. Routledge.
- Bogen, O., & Håkenstad, M. (2015). *Balansegang: Forsvarets omstilling etter den kalde krigen*.
Dreyers Forlag.
- Bracken, P. (2008). How to build a warning system. I P. Bracken, I. Bremmer, & D. Gordon (Red.),
Managing Strategic Surprise (s. 16–42). Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511755880.002>
- Clark, R. M. (2020). *Intelligence analysis: A target-centric approach* (Sixth Edition). CQ Press / SAGE.
- Forsvaret. (2015). *Stabshåndbok for Hæren*.
- Forsvaret. (2019). *Forsvarets Fellesoperative Doktrine*.
- Forsvaret. (2021). *Forsvarets etterretningsdoktrine*. 109.
- Handel, M. I., Betts, R. K., & Mahnken, T. G. (Red.). (2003). *Paradoxes of strategic intelligence: Essays
in honor of Michael I. Handel*. Frank Cass.
- Hatlebrekke, K. A. (2019). *The problem of secret intelligence*. Edinburgh University Press.
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: Innføring i samfunnsvitenskapelig
metode*. Cappelen Damm akademisk.
- Johansen, R. B., Fosse, T. H., & Boe, O. (2019). *Militær ledelse*.
- Kahneman, D. (2013). *Thinking, fast and slow* (1st pbk. ed). Farrar, Straus and Giroux.
- Kaldor, M. (2013). In Defence of New Wars. *Stability: International Journal of Security and
Development*, 2(1), 4. <https://doi.org/10.5334/sta.at>
- Kjøll, G., & Tranøy, K. E. (2020, juni 29). *Kognitiv*. Store norske leksikon. <https://snl.no/kognitiv>
- Lowenthal, M. M. (2012). *Intelligence: From secrets to policy* (5th ed). SAGE/CQ Press.
- Neset, S. (2020, august 24). *Ekspertintervju*.
- Phythian, M. (Red.). (2013). *Understanding the intelligence cycle*. Routledge.

Røseth, T., & Weaver, J. M. (2020). *Intelligence Relations in the 21st Century*.

<https://doi.org/10.1007/978-3-030-34004-9>

Stenslie, S., Haugom, L., & Vaage, B. H. (2019). *Etterretningsanalyse i den digitale tid: En innføring* (1. utgave, 1. opplag). Fagbokforlaget.

Tansey, O. (2007). *Process Tracing and Elite Interviewing: A Case for Non-probability Sampling*. 40(4).

Vedlegg

Vedlegg A - Intervjuguide

Denne intervjuguiden skal bidra til å holde samtalen innenfor tematikken oppgaven skal omhandle. Det er grunnlaget for et semi-strukturert intervju som skal gå i dybden på forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning. Denne formen for intervju vil gjøre at samtalen kan gå i andre retninger enn det intervjuer har tenkt, som også kan være relevant for oppgaven. Gjør den ikke det vil disse spørsmålene være til hjelp for å holde samtalen innenfor tematikken.

Hva er det viktigste, løpende eller grunnleggende etterretning?

- Hva bør prioriteres?

Hvordan opplever du forholdet mellom løpende og grunnleggende?

Har du opplevd problemer eller utfordringer i skjæringspunktet mellom løpende og grunnleggende?

Hva tror du er årsaken til at det av og til oppstår utfordringer mellom løpende og grunnleggende?

Hva tror du må til for fikse problemene?

Hva tenker du om at løpende og grunnleggende skilles helt, dvs de jobber helt uavhengig av hverandre og ferdigprodukter er alt som gis tilgang til?

Hvem tar eventuelle beslutninger om løpende eller grunnleggende skal prioriteres?

- Hva tenker du om det?

Vedlegg B – Norsk Senter for Forskningsdata

10.05.2022, 15:35

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

Vurdering

Referansenummer

109081

Prosjekttittel

Master ved FHS - Etterretning

Behandlingsansvarlig institusjon

Forsvarets Høgskole / Forsvarets stabsskole

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Tom Røseth, troseth@mil.no, tlf: 23095873

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Joachim Høiby, jhoiby@mil.no, tlf: 40722113

Prosjektperiode

18.08.2021 - 15.05.2022

Vurdering (1)**14.10.2021 - Vurdert**

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 14.10.2021, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG

For studenter er det obligatorisk å dele prosjektet med prosjektansvarlig (veileder). Del ved å trykke på knappen «Del prosjekt» i menylinjen øverst i meldeskjemaet. Prosjektansvarlig bes akseptere invitasjonen innen en uke. Om invitasjonen utløper, må han/hun inviteres på nytt.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.05.2022

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at

<https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/61235910-362a-4578-8b06-456c96da5c86>

1/2

prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Vedlegg C – Forsvarets forskningsnemnd

FORSVARET
Forsvarets høyskole

1 av 2

Vår saksbehandler
Borghild Boye, bboye@mil.no
+4723 09 57 55, 0510 5755
FHS/FAGSTAB/SEK STUD STØ

Vår dato 2021-11-11
Vår referanse 2021/037045-004/FORSVARET/ 002

Tidligere dato **Tidligere referanse**

Til
Joachim Heiby
.
..

Kopi til

Tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål

1 Bakgrunn

Forsvarets høyskole (FHS) har mottatt din søknad av 28. oktober 2021 om tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål. Prosjektet det skal innhentes data til er en masteroppgave, og følgende problemstilling er oppgitt: «Er forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning en utfordring i Norge?» Det skal gjennomføres intervju med ansatte i Forsvaret som har innsikt i problemstillingen.

2 Drøfting

Vurdering av søknader om tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål er regulert av *Bestemmelse om utlevering av personopplysninger til forskning og gjennomføring av spørreundersøkelser*, fastsatt av sjef HR-avdelingen i Forsvarsstaben 1. mai 2018.

I henhold til punkt 2.3 og 2.4 i denne bestemmelsen er det en forskningsnemnd oppnevnt av sjef FHS som har myndighet til å behandle søknader om tillatelse til datainnsamling i Forsvaret. Kriterier og rettsgrunnlag som skal legges til grunn for vurderingen er omtalt i punkt 4.1 og 4.2.

Forskningsnemnda har vurdert din søknad som tilfredsstillende i henhold til gjeldende krav. Tillatelse fra avdelinger i Forsvaret der informanter er tilsatt må innhentes og ettersendes.

3 Vedtak

Søknad om tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål innvilges under forutsetning av tillatelse fra den eller de avdelinger i Forsvaret der informantene er tilsatt. Tillatelsen gjelder til prosjektslutt 15. juni 2022.

4 Vilkår for tillatelsen

Det er kun gitt tillatelse til innhenting av det datamaterialet som fremgår av søknaden. Data hentet fra Forsvaret skal ikke benyttes til andre formål enn den aktuelle masteroppgaven. Ved prosjektslutt skal alle data hentet fra Forsvarets slettes. Det skal sendes sluttmelding til FHS vedlagt masteroppgaven. Sluttmelding sendes til følgende e-postadresse: fhs.datautlevering@mil.no

Postadresse Postboks 800 Postmottak 2617 Lillehammer Norge	Besøksadresse Oslo mil/Akershus 0015 OSLO Norge	Sivil telefon/telefaks / Militær telefon/telefaks 99/0500 3699	Epost/ Internett postmottak@mil.no www.forsvaret.no Organisasjonsnummer NO 986 105 174 MVA	Vedlegg

Sven G. Holtmark
professor
leder av forskningsnemnda

Dokumentet er elektronisk godkjent, og har derfor ikke håndskreven signatur.

Vedlegg D – Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet

Forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning – roten til et problem eller nødvendig friksjon

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se på forholdet mellom grunnleggende og løpende etterretning. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Denne oppgaven skal beskrive forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning, og si noe om dette er en utfordring eller ikke, slik det løses i dag. Det finnes ikke så mye litteratur om dette, men mye litteratur som indirekte omhandler temaet. Dette er årsaken til at det må gjennomføres intervjuer. Men selve formålet med oppgaven er å belyse et tema som det uformelt snakkes mye om, men som er så å si ikke-eksisterende i de akademiske debatter.

Ordlyden kan endres, men foreløpig problemstilling er:

Er forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning en utfordring i Norge?

Ordlyden på forskningsspørsmål, og forskningsspørsmålet i seg selv kan også endres, men forskningsspørsmål vil være i tråd med problemstillingen:

1. Hvordan fungerer forholdet mellom løpende og grunnleggende etterretning i praksis?
2. Hvordan og hvem prioriterer mellom løpende og grunnleggende etterretning?
3. Hva er fordeler og ulemper med slik organisering?

Intervjuene skal bidra i masteroppgaven min, som skal skrives på UGRADERT nivå.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Forsvarets Høyskole (FHS) er ansvarlig for prosjektet.

I tillegg til FHS gir Etterretningsskolen støtte til oppgaven.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om delta ettersom du jobber eller har jobbet for Forsvaret.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dette innebærer å delta på et intervju. Intervjuet er semi-strukturert, som betyr at det er en samtale hvor intervjuer har et sett med spørsmål som kan brukes om samtalen går utenfor tema. Notater tas

underveis, og disse notatene er linket til «Intervjuobjekt X» som igjen kan linkes mot en liste med fornavn. Denne listen er bli lagret på et lukket nettverk på beskyttet område.

Intervjuets varighet vil være på ca 45 min og opp til 90 min.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Om det skulle være en relasjon mellom intervjuer og intervjuobjekt som påvirker arbeidshverdagen eller lignende vil dette ikke gå utover arbeidssituasjon. Samtalens innhold vil være en sak mellom intervjuer og intervjuobjekt.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er kun forfatter av oppgaven som vil ha tilgang til personopplysninger. «Intervjuobjekt X» og fornavn linkes sammen på nettverk på beskyttet område. Det vil ikke komme frem hvem som sier hva i oppgaven, men heller om det er uenighet eller enighet generelt i utvalget. Hvis det er aktuelt med sitat vil «intervjuobjekt X» ha mulighet til å godkjenne dette i forkant. Sitatet vil for øvrig anonymiseres.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er juni 2022. Listen som linker fornavn og intervjuobjekt vil slettes omgående ved prosjektslutt.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke og i tråd med de metoder som er beskrevet tidligere i dokumentet.

På oppdrag fra *Forsvarets Høyskole* har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- *Forsvarets Høyskole*.

-
- Tom Røseth, +47 23095873
Veileder
 - Joachim Høiby, +47 40722113
Student

Med vennlig hilsen

Tom Røseth
(Veileder)

Joachim Høiby
(Student)